Українсько-російський словник мовних і фразеологічних відмінностей
(Текст російською мовою набрано *письмівкою*)

Деякі слова, що вимагають після себе іншого відмінка, ніж відповідні їм у російській мові, або такі, що вживаються, на протилежність російській мові, без прийменника

Бігти по кого, по що — *бежать, идти за кем,* [*за чем, чтобы достичь*]*. [Бігти за ким, за чим — *бежать, идти за кем, за чем (вслед)*].
Брати. відбирати кому що — *отнимать у кого что, отбирать*.
Бути за кого — *быть кем.* Бути за голову колгоспу.
Вивчати, вивчити кого, чого — *выучивать кого, чему, научать, научить*.
Вивчатися, вивчитися чого — *выучиваться, виучиться чему.*
Визволитися з чого — *избавиться от чего*. Визволився з кари — *избавился от наказания.* Визнавати за добре — *находить хорошим.*
Вийти на кого — *сделаться кем.* Вийшов на лікаря — *сделался доктором.*
Відрікатися кого — *отрекаться, отказаться от кого.*
Вистаратися проти кого — *прислужиться кому.*
Витрачатися з чого — *израсходовать что.*
Вірити на кого, на що — *верить кому, чему.*
Ворогувати на кого — *враждовать с кем.*
Ворожити коло кого, коло чого — *возиться с кем, с чем.*
Воювати кого — *воевать с кем.* Прийшло мені турка воювати.
Втішатися з чого — *утешаться чем, радоваться чему.*
Глузувати з кого, з чого — *смеяться над кем, чем.*
Глумитися з кого, чого — *насмехаться над кем, чем*.
Глядіти чого, кого — а) *беречь кого, присматривать за кем.* Гляди себе, моя дитино — *береги себя, моё дитя*, б) *соблюдать что (опраздниках, о постах и т. п.), следить за кем, за чем, обращать внимание на кого, на что.* Коли тінь не глядить дороги, то гляди ти — *если тень не следит за дорогой, то следи сам.*
Голосувати на кого — *голосовать за кого.*
Грати чого — *играть что.* Грати польки.
Гукати на кого — *звать кого*.
Дбати кого, чого (і ким, чим) — *радеть, стараться, заботиться о чём*. Було тобі самому сіна дбати — *нужно тебе самому о сене заботиться*.
Дивувати з кого — *удивляться кому, чему.*
Доглядати кого — *смотреть за кем.*
Додавати чого — *прибавлять что.*
Докоряти кому — *укорять кого, упрекать.*
Допитуватися на що —*расспрашивать о чём.*
Дорікати кому чим — *упрекать за что.*
Жалкувати за ким, за чим — *сожалеть о потере кого, чего; оплакивать кого, что.*
Женитися з ким — *жениться на ком.*
Ждати на кого, на що — *ждать кого, чего.*
Жити з чого — *жить чем.*
Журитися ким, чим — *заботиться о ком, о чём.*
Журитися за ким, за чим — *грустить о ком, о чём*.
Забарвлювати на що — *окрашивать во что.* Забарвлений на зелене — *окрашенный в зелёный цвет.*
Забувати кого, чого або кого, на що — *забыть о ком.*
За[в]да[ва]ти чого — *причинять что.*
Заграти чого — *заиграть что.*
Заздритися на що — *завидовать чему.*
Заздрувати на що — *завидовать чему.*
Зазнати чого — *испробовать что, испытать что.*
Закидати на кого — *намечать в мыслях кого.*

Закохуватися, закохатися в чому — *пристраститься к чему.*
Закуштувати чого — *испробовать, отведать что.*
Залицятися до кого, на кого —*ухаживать за кем (о любовном ухаживании).*
Запобігати кого, чого — а) *предупредить кого, что;* б) *получать, добывать что, пользоваться чем.* Чого хотіла, того й запобігла — *что хотела, то и получла.* Запобігай світа, поки служать літа — *іюльзуйся светом, пока года служат;* в) *заискивть перед кем.* Самі люди мене запобігали — *люди сами передо мной заискивали.*
Зарадити чим — *употреблять с пользой что, дать толк чему.*
Зарадитися кого — *посоветоваться с кем, попросить совет.*
Заслабнути на що — *заболеть чем.*
Заслуговувати на що і чого — *заслужить чего.*
Заспівати чого — *запеть что.*
Заходжуватись, заходитись коло чого, коло кого —*приступать,приступить к кому, чему; начать что делать, приняться за что.*
Збунтувати на кого — *восстать против кого.*
Звестися на віщо — *превратиться во что, стать похожим на что.*
Зглянутися на кого — *смилостивиться, умилосердиться над кем*.
Згодити кого —*условиться с кем, пригласить или нанять кого*.
Здихатися кого, чого — *избавиться, отделаться от кого, от чего.*
З'єднати собі — *снискать, расположить к себе.*
Зітхати за ким — *вздыхать о ком.*
Змінятися на краще, на ліпше — *перемениться к лучшему.*
Змінятися з чого, на що — *меняться в чём и чем.* Чом ти з личенька змінився — *почему ты изменился в лице?* Змінятися з виду — *меняться в лице.*
Знатися на чому — *знать в чем толк.*
Зневіритися в кому — *утратить доверие к кому.*
Знемагати на що — *изнемогать от чего.*
Знущатися з кого — *издеваться над кем.*
Зраджувати кого — *изменять кому.*
Зрікатися кого, чого — *отрекаться от кого, чего*.
[Іти за ким, за чим — *идти (следовать) за кем, за чем*.]
Іти по кого, по що — *идти за кем, за чем [чтобы привести, принести*].
Казати чого й що — *говорить что.*
Кепкувати з кого, з чого — *смеяться над кем, над чем.*
Кидати на кого, на що — *бросать в кого, во что.*
Кінчати, покінчити, закінчити на чому — *кончать, окончить, заканчивать чем.*
Користати(ся) з чого — *пользоваться чем.*
Користуватися з чого — *пользоваться чем.*
Кохатися з ким, в кому — *любить кого.* Любувати на кого, що — *ласкать кого.* Любував на вола — *ласкал вола.*
Мати за кого — *считать кого кем, чем.*
Мати за честь — *иметь честь.*
Милуватися з кого, з чого — *любоваться кем, чем.*
Набувати чого — *приобретать что.*
Навчати, навчити кого, чого — *учить, поучать, научить кого, чему.* Чого не знав, того навчили — *что не знал, тому научили*.
Навчатися, навчитися чого — *научиться чему.*
Наглядати, нагледіти кого, що — *надзирать, присмотреть, присматривать за кем, чем*.
Надаватися до чого — *быть годним для чего.*
Накивати на кого — *пригрозить кому пальцем.*
Належати до кого — *принадлежать кому.*
Нападати, напасти кого — *нападать на кого.*
Наслідувати кого, що — *подражать кому, чему*.
Настановити за кого і на кого — *назначить кем.* Настановили на голову — *назначили председателем.*
Нездужати на що — *болеть чем.* Хворів на грип — *болел гриппом.*
Обирати, обрати за кого, на кого — *выбирать, выбрать кем.* Обрали за члена — *выбрали членом.*
Обурюватися з кого, з чого — *возмущаться кем, чем.*
Окошитися на кому — *отразиться, пасть на кого.*
Орендувати чим — арендовать что. Він орендує моєю землею — *он арендует мою землю.*
Падкувати[ся] [падкати] за ким — *заботиться о ком.*
Пам'ятати на кого, на що — *помнить о ком, о чем.*
Передавати ким — *передавать через кого.*
Переконуватися, переконатися чого —*убеждаться, убедиться в чем.*
Перетворити на що — *превратить во что*.
Підводити, підвести до чого, на що — *подстрекать, подстрекнуть к чему.*
Підгортати, підгорнути під кого — *подчинить, покорить чьей власти.*
Піклуватися за ким — *беспокоиться о ком, заботиться.*
Пильнувати кого, чого — *стараться, радеть, заботиться о ком, о чём, наблюдать, стеречь кого, что.*
Питати, питатися кого, чого і на що — *спрашивать кого о чём.*
Пишатися проти кого — *гордиться перед кем.*

Підрятувати кого — *помочь кому в беде.*
Плакати за ким, за чим — *плакать по ком, по чём.*
Побиватися за ким — *плакать о ком, о чём.*
[Побігти за ким — *побежать за кем (вслед).*]
Побігти по кого — *побежать за кем (чтобы привести)*.
Подумати на кого — *заподозрить кого.*
Позбутися кого, чого — *избавиться от кого, чего, отделаться от кого.*
Позичити чого — *одолжить что.*
Покривдити на честі кого — *оскорбить чью честь*.
Покуштувати чого — *попробовать что.*
Помилятися, помилятися на чому — *ошибаться в чём.*
Попробувати кого, чого — *испытать кого, что.*
Порадити кого — *посоветовать кому.*
Посилати по що — *посылать за чем.*
Потягати за ким — *взять чью сторону.*
Правити за що — *служить чем.* Скриня править йому за стіл — *сундук служит ему столом*.
Перекладати над що — *предпочитать чему.*
Прибавити чого — *прибавить что.*
Прибільшувати чого — *увеличить что.*
Приглядатися чому — *присматриваться к чему.*
Признатися до кого — *дать себя узнать кому.*
Признатися до кого, до чого — *признать кого (что) своим.*
Прикладати до кого —*ревновать к кому.*
Прилицятися до кого — *приударять за кем.*
Приподоблюватися до чого —*уподобляться чему.*
Прихилятися до чого — *склоняться к чему.*
Пробувати кого, чого — *пробовать, испытывать кого, что.*
Прозиватися на кого — *дразнить, называя кого кем.*
Радити кого — *советовать кому.*
Радіти з чого — *радоваться чему.*
Розумітися на чому — *знать в чём толк, быть в чём сведущим.*
Розпитатися чого —*расспросить о чем.*
Сваритися на кого, чим — [*бранить кого*], *грозить кому чем* [Сваритися пальцем — *грозить пальцем*].
Сідати де — *садиться куда.*
Скидатися чим — *обращаться во что.*
[Скидатися на кого — *быть похожим на кого.*]
Скуштувати чого — *попробовать что.*
Слабувати на що — *болеть чем.*
Служити за кого — *служить кем.*
Слухати (також з префіксами ви-, по-) кого, чого — *слушать кого, что.* Слухатися баби — *послушаться* бабу.
Сміятися з кого, з чого — *смеяться над кем, над чем.*
Спасти, упасти з лиця, на лиці, з тіла — *похудеть в лице, в теле.*
Спекатися кого, чого — *отвязаться, отделаться, избавиться от кого, от чего.*
Співати чого — *петь что.*
Сповіряти на кого — *доверять кому*.
Способити кого до чого — *приучить, приготовить кого к чему.*
Спричинитися — *тронуться, сойти с ума*.
Спробувати кого, чого — *испробовать кого, что.*
Стане з кого — *хватит кому.*
Стати за кого, за що — *заменить кого, быть чем.*
Стати за приклад на що — *быть примером чего.* За приклади на мішечкові гриби можуть стати труфлі — *примером сумчатых грибов могут служить трюфели.*
Стати за чим — *дорожить чем.*
Стрелити на кого — *выстрелить по кому.*
Стріляти на кого, на що — *стрелять в кого, во что.*
Танцювати до чого — *танцевать под что.* Танцювати до бандури —*танцевать под бандуру.*
Танцювати чого — *танцевать что.*
Тішитися з кого, з чого (і ким, чим) — *радоваться кому, чему.*
Требувати чого, чим — *нуждаться, иметь необходимость в чем.*
Турбуватися за ким — *беспокоиться о ком.*
Тягти за кого — *тянуть чью сторону.*
Убавити чого — *уменьшить что.*
Убратися за кого — *переодеться кем.*
Уважати (вважати) за кого, за що — *считать кем, чем.*
Увіряти на кого — *доверять кому.*
Удавати з себе кого — *выдавать себя за кого, прикидываться кем.*
Удаватися до чого — *быть способним к чему.*
Уживати чого — *употреблять что.*
Узятися чим — *обратиться во что.*

Умирати (вмирати) на що і з чого —*умереть от чего.*
Упевнятися на кого — *доверять кому.*
Устоювати за що — *отстаивать, защищать что.*
Учити (вчити) кого, чого — *учить кого чему, приучать кого к чему.* Пригоди вчать згоди — *несчастия* учат согласию.
Учитися чого —*учиться чему.* Вчила азбуки —*учила азбуку.*
Хворіти на що — *болеть чем.*
Ходити коло кого, коло чого — *заниматься чем-либо, заботиться о ком, о чем; ухаживать за кем, чем.*
Хопить з кого — *хватит кому, для кого.*
Чекати на кого, на що — *ожидать, ждать кого, чего.*
Читати в книгу (в листу) — *читать в книге, из книги.*
Черкати на кого, на що — *посилать к черту кого, что* [*чертыхаться на кого, на что*].
Чигати на кого — *подстерегать кого.*
Чіплятися чого — *цепляться за что.*
Чути чого — *слышать что.* Де ви такої пісні чули — *где вы слышали такую песню?*
Шукати(ся) кого, чого і за ким, за чим — *искать кого, разыскивать что.*

Деякі прикметники, що вимагають після себе іншого відмінка,
ніж відповідні їм у російській мові,
або вживаються, на протилежність їй, без прийменників

Багатий на що — *богат чем, имеет много чего.* Він багатий на пашу — *он имеет много корма для скота.*
Важкий на ходу — *тяжел на ходу.*
Вдячний чого — *благодарен за что.* Вдячний ласки твоєї — *благодарен за твою ласку.*
Веселий на що і на чому — *весёлый чем, с чем весёлый.* Веселий на очах — *весёлый глазами.*
Винен чого, чому, з чого і в чому — *виноват в чем.*
Відомий з чого — *известен чем.*
Гарний на що і на чому — *хорош, красив чем, имеет красивое что*. Вона на очах дуже гарна — *у неё красивые глаза.*
Заздрісний чого і на чому — *завидующий чему.* Він заздрісний чужого щастя — *он завидует чужому счастью.* Вона заздрісна на все — *она завидует всему*.
Знаючий на чому — *сведущий в чем.*
Охочий до чого — *падкий на что.*
Певний чого і на чому — *уверенный в чем.*
Подібний до кого, до чого — *похож на кого, на что*.
Потрібний до чого — *нужный для чего*.
Радий з кого, з чого — *рад кому, чему.*
Свідомий чого — *знающий что, сведущий в чем, сознающий что.*
Суперечний з чим — *противный чему*.
Схожий з ким, з чим — *похож на кого, на что.*
Тямущий на чому — *сведущий в чем.*
Цікавий чого і до чого — *смыслящий, искусный в чем, интересующийся кем, чем, интересный.*

Фразеологія: українізми, образні порівняння, метафори, тавтології, описові вислови і шаблони української мови

Явища природи, час — *явления природы, время*

З а у в а г а: займенник «що» при словах, які виражають поняття про час — *каждый, еже* — додається до цих слів, звідси:
щоранку — *каждое утро,*
щодня — *ежедневно,*
щороку — *ежегодно.*

РАНОК (рання) — *утро*

До білого рання — *до самого утра.*
До схід сонця — *до восхода солнца.*
Захолодки — *пока не жарко.*
Зоряється — *появляется заря, начинает светать.*
На день займається — *светает.*
На зорю займається. Займатися — *загораться, воспламеняться. Буквально: к заре загорается, то есть светает. То же понятие выражается еще:* на світ благословляється.
Прийшло на рано — *настало утро.*
Удосвіток — *перед рассветом*
Уранці — *утром.*
Ще на світ не заводилося — *еще и не начинало светать.* Заводитися — *завестись, появляться.*
Як задніло — *с рассветом* [*как ободняет*].

ДЕНЬ — *день*

Вже перехилилося через південь — *перевалило за полдень*.
День крізь день, день у день — *изо дня в день*.
День по дню минає—*день проходит за днем* (минає – *проходит*).
Завидна — *пока светло*.
Заднювати день — *провести день*. Далі аналогічне: ніч ночувати — *ночь переночевать.*
Знадобіддя — *послеобеденное время*.
Опівдні, опівдня — *в полдень*.
Удень — *днем*.
Через цілісінький день — *в продолжение целого дня.*

ВЕЧІР – *вечер*

Вечорами — *по вечерам.*
Вже малося на вечір — *день клонился к вечеру.*
Зорі висипаються, висипались — *звезды появляются, появились*.
На зорі починає брати — *вечереет*.
На смерку — *в сумерки.*
Навзаходи — *на закате, на заходе.*
Напідвечір – *перед наступлением вечера*.
Під темний вечір, темного вечора – *в тёмный вечер.*
Прийшло на вечір — *настал вечер.*
Присмерком — *перед сумерками.*
Смерком, присмерком — *в сумерках.*
Сонце було на вечірньому крузі, на лану, сонце стало надвечорі — *солнце было на закате, на горизонте.*
Увечері – *вечером.*

НІЧ – *ночь*

Глуха ніч — *глухая полночь.*
Місяць городиться — *есть круг возле луны*. Вночі місяць городивсь, мабуть, на дощ або на вітер — *вечером вокруг луны круг был, наверное, к дождю или ветру.*
Місяць уповні, місяць напідповні — *полная луна,* [*почти полная луна*].
Місяць-недобур — *неполная луна.*
На молодику — *в новолуние.* Молодик — [*молодой месяц*] *новолуние.*
Ніч запала — *наступила ночь.*
Ніч ночувати — *ночь переночевать*.
Ніч у ніч — *каждую ночь.*
Проти ночі — *перед наступлением ночи.*
Темно, хоч в око стрель — *темно, хоть глаз выколи.*
Уночі — *ночью.*

ЧОТИРИ ПОРИ РОКУ — *четыре времени года*

Восени — *осенью.*
Зазимки — *начало зимы*.
Залітки — *начало лета.*
Зима зостріла — *зима сделалась более холодной.*
Зиму зимувати — *проводить зиму*.
Навесні — *весною.*
Напровесні —*ранней весной*.
Настала весна — *наступила весна.*
Однієї весни — *однажды весною.*
Провесінь, провесна — *начало весны.*
Скресло на весну — *повернуло на весну.*
Узимку, взимі — *зимой.*
Улітку, уліті — *летом.*

ПОГОДА, ГОДИНА — *погода*

Вияснилось (на небі) — *небо прояснилось.*
Відтіль мов яснить — *с той стороны проясняется.*
Вітер рушається — *поднимается ветер.*
Головощоком узятися — *покрыться гололедицей, льдом*.
Дорога впала — *выпало столько снегу, что установился санный путь*.
Дощ аж лящить — *дождь хлещет*.

Дощ періщить — *дождь рубит.*
Дощ порощить у вікно, по крівлі — *дождь барабанит в окно, по крыше*.
Дощ, як крізь сито, дрібний дощ — *мелкий дождь.*
Забиратися на тепло — *начинает теплеть (о погоде).*
Задощилося — *наступила дождливая погода.*
Заливний, ливний дощ, злива — *проливной дождь, ливень.*
Занепогодилося — *началось ненастье.*
Зашерхнути — *слегка замерзнуть.*
Крапчастий, краплистий дощ — *крупный дождь.*
Мороз пересівся — *мороз уменьшился.*
Мороз, аж скалки скачуть — *такой мороз, что искрится воздух.*
Морози взялися — *настали морозы.*
На бурю заноситься, кладеться — *собирается буря.*
На годину кладеться — *будет хорошая погода.*
На дощ заноситься, кладеться — *собирается дождь.*
На мороз береться — *начинает морозить.* Небо хмариться — *небо покрывается тучами.*
Передощило — *дождь перестал.*
Розгодинюється, випогоджується — *устанавливается хорошая погода.*
Розгодинилося, випогодилося, на годині стало — *установилась хорошая погода*.
Розгрязло, розгасло — *растаяло, размёрзло.*
Рушила завірюха — *началась снежная буря.*
Сніг карапшить — *идет мелкий снег.*
Схопився вітер, знявся, рушився — *поднялся ветер.*

УСЯКЕ — *разное*

Битися луною — *отдаваться эхом.*
Бозна-колишні — *давнопрошедшие*.
Взятися іржею — *заржаветь*.
Вікна жаріють проти сонця — *окна горят на солнце.*
Гаяти час — *время терять.*
Гулящий, вільний час, дозвілля, зайва година — *свободное время*.
День крізь день — *изо дня в день.*
Другого дня — *на второй день.*
З кінцем місяця — *в конце месяца.*
З того часу – *с тех пор, с той поры*.
З часом, згодом, трохи згодом — *потом.*
З якого часу, відколи — *с каких пор.*
За покійної матері — *при жизни матери.*
За старих часів, за давніх часів, в старовину, в давнину – *встарину.*
Заходять свята — *наступают праздники.*
Зроду-віку цього не було — *никогда еще этого не было.*
І час не змигнеться — *время летит стрелой.*
Ключки пускати — *проростать (о семенах)*.
Луна йде, виляски йдуть — *эхо отдается.* Як трахне батогом, аж виляски йдуть — *как щелкнет плетью, аж эхо отдаётся.*
Лунати, піти луною — *отдаваться эхом.*
Минулою тижня – *на той неделе.*
Море у (в) хвилю — *море во время волнения.*
На видноті – *на видном освещенном месте.*
На тім тижні — *на следующей неделе.*
На той строк, термін – *к тому сроку, времени.*
Не за великий час — *в течение непродолжительного времени*.
Не за нашої пам’яті – *не в наше время.*
Перед двома днями – *два дня назад.*
Перед тижнем — *неделю назад.*
Пів на першу, чверть на другу – *половина первого, час с четвертью.*
Під час чого — *во время чего.*
Піти в стовбур — *расти в ствол.*
По малій годині — *немного спустя.*
Повсякдень, раз у раз, щоразу – *постоянно*.
Позаторік — *в позапрошлом году.*
Поперед усього, насамперед – *прежде всего*.
Ржа вхопилася — *пристала, появилась ржавчина.*
Саме тепер, саме під цей час, на теперішній час — *по нынешнему времени*.
Саме тоді, саме під той час – *как раз в то время.*
Слушний час — *благоприятное время,*
Суботнього вечора — *вечером в субботу.*
Тим часом — *между тем.*

Тими днями — *в те дни.*
Тієї хвилини — *в ту же минуту.*
Того разу — *в тот раз*.
Торік — *в прошлом году.*
Хата полум'ям взялася — *пламя охватило дом.*
Цвіллю взятися — *покрыться плесенью.*
Цими днями — *в эти дни, на этих днях.*
Цівкою текти — *струёй течь.*
Цього року — *в этом году.*
Час плине, минає — *время идёт.*
Час швидко упливає [спливає] – *время быстро уходит.*
Щохвилини — *ежеминутно.*
Якого часу — *в какое время.*

Живий організм — *живой организм*

ВІК, ЗРІСТ ЛЮДИНИ — *возраст, рост человека*

Вік вікувати — *проводить жизнь.*
Він убився в крильця — *у него виросли крылья.*
Волосом світити — *быть девицей.*
Діб, доби — *время, пора, возраст, лета.*
Дівчині по порі, на відданні — *девушка-невеста.*
Дійти зросту — *вырасти.*
Дійти повних літ, увійти у літа — *достичь зрелого возраста.*
Добивати віку, добити віку — *доживать, дожить.*
Доходити, дійти літ — *вырасти, достичь совершеннолетия.*
З дітей виходити — *выходить из детского возраста.*
З літ вийшло йому, коли... — *он был уже в летах, когда...*
З первого молоду — *с ранней молодости.*
Замолоду, за молодих літ — *смолоду.*
Людина у вашу (мою) діб — *человек ваших лет.*
Мені на п'ятий рік переступило, обернуло на п'ятий рік — *мне пошел пятый год.*
Навік, до смерті, по світа сонця — *до гроба, до последнего издыхания*. Дати на вік — *определить долгую жизнь*.
На вісімнадцятий пішло кому — *восемнадцатый пошел кому.*
На десятий рік береться кому — *идёт десятый год.*
На другий рік повернуло — *пошёл второй год.*
На зріст — *ростом.* Високий на зріст — *высокого роста.*
На пні посивіти — *поседеть в девушках.*
На стану стати — *достичь совершеннолетия.*
На схилі віку — *на склоне дней жизни.*
Підганятися, підігнатися вгору — *подрастать, подрасти.*
Покіль віку — *всю жизнь.*
Розквітлого віку — *во цвете лет.*
Середнього віку — *средних лет.*
Топтати ряст — *жить.*
У вісімнадцятий рік уступив — *пошел восемнадцатый год*.
У колодочки, у пір'я вбитися — *опериться, переносно о людях — вырасти*.
У похилих літах — *в преклонных годах, летах.*
Я таких літ босий ходив — *я в такие годы босым ходил.*

ЗОВНІШНІСТЬ, ОДЯГ — *внешность, одежда*

Бридкий на виду — *с противной рожей.*
Бути схожим з ким, скидатися на кого — *быть похожим на кого.* Вона на обличчі чисто як Маруся — *она лицом совершенио похожа на Марусю.*
В батька вдався — *похож на отца.*
Дірками світити — *ходить в дырах.*
З лиця — *лицом.*
З лиця спасти, змарніти — *похудеть лицом, на лице*.
Застелитися хусткою — *надеть на плечи платок.*
Засукувати, засукати (підкачувати, підкачати) рукава — *засукивать, засучить рукав*.
Змінитися на краще — *перемениться к лучшему.*
Краси набиратися — *хорошеть.*
Личити, до лиця бути — *быть к лицу*. До лиця — *к лицу пристало.*
На дірки зносити — доносить до дыр.
Назверх, з себе — *по наружности, по внсшнему виду*.

З себе гарна — *хороша собой.*
Накласти, збочити шапку набакир – *надеть шапку набок, набекрень*.
Підкуцувати, підкуцати спідницю – *подтыкать, подоткнуть юбку.*
Роздягтися гольцем — *раздеться донага.*
Тілом засвітити — [*быть очень бедным*], *обнажить часть тела.*
Тім'ям світити — *ходить без* «очіпка». Очіпок — *головной убор замужней женщины*.
Ходити чепурно, охайно — *держать себя опрятно.*
Холоші підкачувати — *подвернуть штанины*.
Хороший, гарний на виду, на вроду, на вигляді — *хорош лицом.* Хороша — міри нема — *безмерно красива*.
Чоловік на виді — *моложавый мужчина.*
Штани носити навпуски — *не закладывать штанины в голенища сапог*.

СИЛА, МІЦЬ, ПОТУГА — *сила, мощь*

Виробляти, виробити силу — *истрачивать, истратить на работе силу.*
Дужий, не дужий зробити, здужати, не здужати зробити — *в состоянии, не в состоянии сделать*.
Знемогтися на силі — *выбиться из сил.*
На превелику силу, силу в силу — *с большим трудом.*
Над мої сили — *свыше моих сил.*
Над силу, через силу, над міру — *сверх сил*.
Не здолати, не мати сил, змоги — *не быть в состоянии.*
Несила, неспромога, не під силу — *невмочь, нет сил, нет мочи.*
Ніг не волоче(ить) — *не в состоянии идти.*
У потугу, в силу вбиватися — *входить в силу, укрепляться, приобретать силу, сделаться сильным.*
Братися на силу — *чувствовать в себе силу.*
Упадати на силі — *обессиливать, ослабевать.*
Щосили, чимдуж, щодуху, якмога, якомога — *на сколько сил хватит, изо всех сил*. Що сила зможе — *по мере сил.*
Як посилля — *по мере сил.*

ЗДОРОВ'Я — *здоровье*

Людина при здоров'ю — *здоровый человек, крепкий.*
Матися добре — *находиться в добром здоровье.*

ХВОРОБА, СЛАБІСТЬ, НЕДУГА — *болезнь, слабость, немощь*

Вернеться світ кому — *голова кружится у кого. Ещё:* голова вернеться, іде обертом, голова кружка іде, іде земля перекидом кому.
Вогнем узяло кого — *в жар бросило кого.*
До пам'яті прийти — *прийти в сознание.*
Занудило, мене нудить, нудно мені — *встошнилось мне, тошно мне*.
Запаморока — *головокружение.*
Зомліти — *лишиться чувств*.
Зубами третяка вибивати — *дрожать так, что зуб на зуб не попадает.* Третяк — *коленце в танце.*
Млості обняли — *упал(а) в обморок.*
Мозок закрутився кому, світ кому перемінився — *потемнело в главах.*
Мороз пішов по кому — *в холод бросило кого.*
Морозить, лихоманить, трясця трясе кого, трусить, холодом бере кого — *знобит кого.*
Мороки беруть кого — *приходит в беспамятство кто.*
Непритомний — *без сознания, беспамятный.*
Непритомним бувши — *находясь в беспамятстве.*
Непритомність, млість — *обморок.*
Нудить, нудота — *тошнота.*
Нудить, з душі верне — *позывает на рвоту, тошнит.*
Падати в нестямку — *впадать в бессознательное состояние, терять сознание.*
Поза плечима і морозом, і вогнем сипонути — *бросать в огонь (о болезни).*
Пропасниця, гарячка — *лихорадка, жар.*
Світ йому замакітрився — *не взвидел света.*
Стямитися — *опомниться, сообразить.*

РІЗНІ ЗНАКИ НЕЗДУЖАННЯ — *разные признаки болезни*

Добігти сухоти, гарячки та іншого чого (про хвороби) — *приобретать чахотку, тиф и прочее (о болезнях).*
Затамувати, загамувати кров — *остановить кровотечение.*
Зуб крутить — *зуб ноет.*
На ногу кривий — *хромой.*
Налягати на ногу, шкандибати, кульгати — *хромать.*
Недобачати — *плохо видеть, иметь плохое зрение.*
Очі повтягало кому, очі позатягало — *глаза ввалились у кого.*
Перевівся, звівся нінащо — *извелся ни на что.*
Повиймати очі — *выколоть глаза.*
Полегшало йому — *сделалось лучше (о больном).*
Пухирем взятися, знятися — *покрыться струпьями.*
Ребра світяться — *похудел.*
Річ відняло кому — *отнялся язык, не в состоянии говорить*.
Словами блудити — *бредить.*
Стемніти на очі — *потерять зрение.*
Стратити здоров'я — *лишиться здоровья*.
У недузі лежати — *быть, лежать больным.*
Упасти в лежу — *заболеть.*

СМЕРТЬ — *смерть*

Вкоротити життя — *лишить жизни.*
Доглядати смерті, душі — *присматривать за умирающим.*
Заподіяти собі смерті, позбавити собі життя, вкоротити собі віку, вмалити собі віку — *наложить на себя руки*.
Збавляти життя, збавити віку кому — *лишить жизни, погубить кого* (збавити — *лишить*).
На Божій дорозі — *при смерти. Ещё:* бути на останній дорозі.
На вмируще — *к смерти, на смерть.*
На ладан дихати; однією ногою бути в домовині — *глядеть в гроб.*
На той світ загнати — *ввести кого в могилу.*
На тонку пряде — *в гроб смотрит. Ещё:* прясти на тонку нитку.
Наложити, лягти головою — *сложить голову.*
Не своя смерть — *насильственная смерть.*
Не топтати рясту — *умереть (образно).*

СОН, ДРІМОТА — *сон, дремота*

Дати хропака — *сильно заснуть с храпом.*
Не береться сон кому — *не хочется спать кому.*
Недовго було нашого спання — *не долго длился наш сон*.
Ніч зорити — *не спать ночью.* Зорити — стежити очима за ким — *смотреть пристально за кем* (але зоріти — *светиться, сиять).*
Оком не стинати — *не смыкать глаз.*
Окунів ловити — *дремать. То же одним словом* — куняти.
Сліпці сватають — *дремота одолевает.*
Сон мене не бере — *у меня бессонница.*
Спання нема — *не спится, нет сна*.
Шпака удрати, удирати — *вздремнуть*

ЇЖА, АПЕТИТ — *еда, апетит*

До міри пити — *пить умеренно*.
Застав його при обіді — *нашел его за обедом.*
І ріски в роті не було (ріска — *крапля, росинка*), *буквально — и росинки во рту не было, то есть не ел и не пил.*
Їсти хочу, аж душа болить — *сильно хочу есть.*
Комара задушити, перекусити — *червячка заморить.*
На тще серце, [натщесерце] — *натощак.*
Наївся донесхочу — *объелся.*
Напитися по дужку — *напиться вволю*.
Напідпитку, напідпитках — *выпивши, под хмельком, во хмелю. Ещё:* під чаркою.
Нахилки [нахильцем] пити — *пить, наклонив сосуд (не из рюмки или бокала)*.
Нема йому просипу — *пьян всегда.*
Неохота до їжі — *отсутствие аппетита*.
Одразу вихилити [хильцем ковтнути] — *выпить залпом.*
Під п'яну руч, по-п'яному — *в пьяном виде.*

Потверезу — *в трезвом виде.*
Усмак наївся — *со вкусом поел*.

РІЗНІ ЗМІНИ В ОРГАНІЗМІ, ЯВИЩА —*разные изменения в организме, явления*

Двойнить, тройнить — *двоится в глазах.*
Дріжаки ловити — *дрожать от холода.*
Жила кидається — *пульс бьется.*
За серце стиснуло — *сжалось сердце*.
За шкуру мов снігом сипонуло; наче жаром всипало; аж у п'яти закололо — *за шиворот как снег насыпался, словно огнем обпекло, душа в пятки спряталась*.
Серце теленькає, тенькає, колотиться — *сердце бьется.*
Холод береться дужче до старих — *старые люди чувствительнее к холоду*.
Холодно в руки — *холодно рукам.*

Рух — *движение*

РУХЛИВІСТЬ, ХОДІННЯ, БІГ — *подвижность, хождение, бег*

Без духу прибігти — *прибежать, запыхавшись от быстрого бега или от испуга.*
Бігти що духу в тілі — *бежать изо всех сил, со всех ног.*
Він усе в хідні — *он всё ходит.*
Вкоротити ходи — *замедлить шаг, идти медленнее.*
Іти полем, лісом, вулицею — *идти по полю, по лесу, по улице.*
Куди видно тікає — *убегать без оглядки.*
Набігці — *на бегу.*
Наздогін — *вдогонку.*
Нога за ногою йти — *медленно идти.*
Опріпці ходити — *ходить опираясь.*
П'ятами накивати, закивати — *убежать, удрать.*
Перед займати — *заходить спереди.*
Перехильцем ходити — *ходить вразвалку*.
Піти до театру — *пойти в театр.*
Піти на побридки — *пойти бродяжничать.*
Побіг навперейми — *побежал наперерез.*
Побігти за лікарем, побігти по лікаря — *побежать вдогонку (вслед) за врачом , побежать за врачом (чтобы привести его)*.
Повернути, пускатися навтіки — *обратиться в бегство* [*пускаться наутек*].
Податися на втікача — *броситься бежать.*
Придержати ходу — *умерить шаг.*
Прижати ходи в ноги — *поспешить, прибавить шагу.*
Такий, що аж шкура на ньому горить — *горячий, непоседливый*.
Услід за ким ходити — *следом ходить за кем.*
Увійти не оповівшись — *войти без доклада.*
Удатися в забіги до ... — *убежать, укрыться в ...*
Хода — *шаг, а также походка, поступь*. Їхати ходою — *ехать шагом.*
Як на шрубах ходить — *живой, подвижный. Буквально: он как на винтах ходит.*

ДОРОГА, В ДОРОЗІ — *дорога, в пути*

В напрямі до...— *по направлению к...*
В одну ходку дійти — *дойти, не отдыхая в пути.*
Верстати дорогу, путь — *держать путь.*
Дорога важка на коні — *дорога тяжела для коней.*
Зав'язати дорогу — *преградить путь, стать на пути.*
Круги накидати — *делать круг, обход.*
Набігти тропи — *найти дорогу, напасть на дорогу.*
Не вхопив тропи — *не попал в след.*
Повертом, поворітьмя, вертаючись — *на обратном пути.*
Позагороднє йти, манівцями йти — *идти окольными путями.*
Стежку гаптувати — *направлять путь* (гаптувати — *вышивать золотом, серебром*).
Туди обхідно, там обхідно — *если пойти по этой дороге, то придется сделать круг, обход.*
Узяти тропи, вхопити тропи — *попасть на дорогу, сообразить, смекнуть.*

КІНЬ, ЇЗДА — *конь, езда*

Бери, верни вправо, наліво, цабе, цоб — *держи правее, левее.*
Бігти верхи — *быстро ехать верхом.*
Боковий кінь — *пристяжной конь.*
Гамулець управляти — *надеть узду. Переносно: обуздать.*
Діпом їхати — *ехать двумя лошадьми, из которых одна маленькая, а другая большая.*
Згацькати коні — *изморить лошадей, загнать.*
Їхати кіньми — *ехать на конях.*
Їхати під гору (з гори) — *ехать в гору (под гору).*
Кінь біжить упросік — *лошадь скачет галопом.* В узаводи — *во весь карьер.*
На занузді бути — *быть взнузданным.*
Охляп сидіти на коні — *без седла.*
Спадати, спасти на коня — *вскакивать, вскочить на коня.* Упадати на коня — *вскочить на коня.*
Стиснути острогами — *дать шпоры.*
Тюпки їхати — *ехать рысцой.*
Утрикінь — *тройкой.*
Шилом, устяж їхати — *ехать, запрягши лошадей гуськом.*

ІНШІ ВИДИ РУХУ — *другие виды движения*

Витикати пальцем кого, що — *показывать пальцем на кого, на что*.
Гоном гнати — *быстро гнать.*
Гребти у ход — *грести прямо вперёд*.
Давати сторчака — *падать вниз головой.*
Де взявся — *откуда ни возьмись.*
До ніг упасти — *упасть к ногам.*
Зірватися на рівні ноги — *вскочить.*
З-під човна гребуть — *гребут, чтобы повернуть лодку.*
Їхати залізницею — *ехать по железной дороге.*
Кинутись, упасти опукою — *стремительно броситься, упасть.*
На низ пливти, за водою пливти — *плыть вниз по реке.*
Піти в переверти — *начать кувыркаться.*
Піти по нишпорках — *начать выискивать.*
Піти у танець — *начать танцевать.*
Плавця піти — *пуститься вплавь.*
Плескати в руки, в долоні — *хлопать в ладоши.*
Пливти пароплавом — *плыть на пароходе.*
Пригнати човна до — *подплыть лодкой к.*
Прикипіти до столу — *садиться за стол.*
Проти води — *против течения.*
Сідати на гребку — *садиться за вёсла.*
Скидати рукою на кого, на що — *показывать на кого, на что рукою.*
Ставати, сідати кружка — *становиться в круг.*
Тяглом тягти — *тащить* (тягло — *лямка для тяги ввода, парома*).
Укриватися, укритися п'ятами — *упасть вниз головой. Буквально: укрыться пятками.*

РУХ ОЧЕЙ, ЗМІНИ В ОБЛИЧЧІ — *движения глазами, изменения в лице*

Аж зірниці засвітилися — *аж искры из глаз посыпались.*
Бачити на вільне око — *видеть простым глазом.*
Видивити очі — *испортить глаза напряжённым смотрением. Буквально: высмотреть глаза*.
Висолопити язика — *вывалить язык.*
Вишкірити зуби — *оскалиться.*
Віч-на-віч — *с глазу на глаз.*
Вликом дивитися — *смотреть букой.*
Вмитися сльозами, очі заходяться сльозами — *глаза наполняются слезами.*
Впадати в очі, набігти на очі, очі в себе брати, вбирати — *бросаться взглядом.* Аж очі вбирає — *глаз нельзя оторвать.*
Встромити, втупити очі в землю (до землі) — *потупиться.*
Губи запишати — *губы надуть (от важности, презрения, злости, обиды).*
Датися у вічі — *показаться на глаза.*
Дивитися виторопнем — *смотреть растерянно.* Виторопня — *оторопелый, растерянный. Отсюда* — виторопні ловити — *глазеть.*
Дивитися, зирнути, поглядати сторч — *смотреть, поглядывать исподлобья, сурово, недружелюбно* (сторч — *перпендикулярно, вниз головой* [*вертикально, сверху вниз*]).
Жулити очі, хмурити очі — *мигать, прищуривать глаза.*

Заздрим оком поглядати, заздрити очима — *завистливо смотреть.*
Заплакав ревними сльозами — *заплакал горькими слезами.*
Затопляти, затупити очі, погляд в когось — *вперять глаза, взор устремить.*
Зашарітися — *зардеть, зарумяниться, закраснеться.*
Зводити очима, кидати оком на кого, на що — *взглядывать.*
Зглянути оком — *охватить взглядом.*
Зизом дивитися — *искоса смотреть.*
Злим, лихим оком дивитися на кого — *сердиться, быть злым на кого.*
Змінитися на лиці — *измениться в лице.*
Зціплювати, зціпити зуби — *стискивать, стиснуть зубы.*
Каганці в віччю засвітилися — *искры из глаз посыпались.* Каганець — *плошка, ночник, переносно: искры.*
Квасити губи — *иметь кислую мину.*
Кирпу гнути — *задирать нос.*
Копилити губи — *оттопыривать губы, отдувать, важничать.*
Кривим оком на кого — *подмигнуть кому.*
Куди глянеш — *куда ни посмотришь.*
Лупати очима — *мигать, хлопать глазами.*
Моргати на кого — *строить кому глазки.*
На все око — *на все глаза.*
На очі набігати — *мелькать перед глазами*.
На свої очі бачити — *видеть своими глазами.*
Навертати на очі — *попадаться на глаза.*
Накидати, накинути оком кого — *буквально: набрасывать, набросить взглядом, то есть обратить внимание на кого-либо, приметить.*
Напасти очі — *насмотреться.*
Напекти раків — *покраснеть от стыда.*
Ніс під себе — *сконфузиться, оробеть.*
Очі йому так і заводило до Марти — *глаза его так и устремлялись на Марту.*
Пасти очима — *пожирать взглядом, взором.*
Перед очима — *на глазах.*
Похнюпитися — *повесить нос.*
Прикро дивитися — *смотреть не сводя глаз, настойчиво, резко.*
Прикусити язика — *прикусить губу, закусить*.
Скидатися очима — *вглядываться друг в друга.*
Сльоза сльозу вишибає, побиває — *слеза за слезой катится.*
Спадати очима на кого — *встретиться взглядом, взглянуть.*
Споглядати жадібним оком — *с вожделением посматривать глазами.*
У лиці мінитися — *то краснеть, то бледнеть.*
Ударити в сльози — *заплакать.*
Удивлятися, удивитися очима в когось — *уставляться в кого-то глазами.*
Уп'ясти очі, втупити, затопити очі, погляд — *уставиться глазами.*
Шилити губки — *сжимать губки, кокетничая.*

[Почуття та поведінка — *чувства и поведение*]

ДУМКА, ГАДКА, ПОГЛЯД — *мысль, мнение, вигляд*

А я й не туди; а мені й на думку не спало — *а мне и невдомек.*
Ані гадки; він і гадки не має — *совсем не беспокоится; он и в ус не дует.*
В думку не сходить, не йде — *на (из) голову(ы) не идёт.*
Взяти тропи — *найти дорогу; переносно: сообразить, догадаться.* Не візьму тропи, хто б це був? — *Не соображу, кто бы это мог быть?*
Дати на розум — *наводить на мысль.*
Добірати (добирати) розуму, ума — *смекать, соображать, додумываться.*
Додержуватися якоїсь думки — *придерживаться какого-то мнения.*
Думка побиває — одна мысль быстро сменяет другую.
Думку дбати — *размышлять.*
З думки не виходить — *не выходит из головы.*
Заходити в глибокі думки — *предаваться глубоким размышлениям.*
Збагнути думку чию — *постичь чью мысль.*
Збігло кому на думку — *пришло кому в голову.*
Мати на думці — *иметь в мыслях.*
Мати на мислі — *предполагать, думать* [*иметь в виду*].
Мені й на думку не спадало — *мне и в голову не приходило.*
На думці стояти — быть в уме [*оставаться в уме, не сходить сума*].
На мій погляд, як я гадаю — *по моему собственному мнению.*
На мою гадку — *по моему мнению. Ещё:* по моїй голові, як на мене.
Піти, ходити до голови на розум — *думать, обращаться к доводам ума.*
Про(й)няла думка кого — *явилась у кого мысль.*
Ради не дам, розуму не приберу — *ума не приложу.*
Сам собі щось думає — *про себя что-то думает.*

Спасти на розум — *придти на ум.*
Спливати, навертатися на думку — *приходить в голову.*
Така в його думка — *он так думает, предполагает.*
У голову (до голови) класти, покладати — *догадываться, думать, ожидать.*
У голову цього не покладай — *и не думай об этом.*
У таких думках — *в таких мыслях.*
Узяли його гадки та думки — *сильно задумался.*
Хто в думках та гадках — *кто погружен в задумчивость*.
Шкода й гадки — *нечего и думать.* Шкода — *напрасно.*
Як на мене, як на мою думку — *что касается меня.*
Як на твою думку? Як тобі здається? — *Как тебе кажется?*
Як світ йому скинув — *сразу ему стало ясно.*
Як ти гадаєш? — *Как ты полагаешь, думаешь?*

СВІДОМІСТЬ, РОЗУМ — *сознание, разум*

В розум прийти — образумиться.
Глузди відбити — *лишиться ума, рехнуться, лишить рассудка.*
Держати в голові розум добрий — *быть благоразумным.*
До глузду прийти *(несколько грубовато) — образумиться, опомниться.*
До розуму дійти — *с возрастом поумнеть.*
Дурний як пень, як колода — *глуп как пробка.*
З глузду зсунутись, з’їхати, скрутитися, спасти — *сойти с ума.*
З дурного розуму — *по глупости.*
Зіходити, зійти на чийсь розум — *поступать как кто*.
На дитячий розум перейти — *впасть в детство. Ещё:* здитинитись.
На розум не багатий — *глупый.*
На розум не вдався — *отроду глуп.*
Набиратися розуму — *умнеть.*
Навернуло голову, мозок кому — *одурел кто.*
Навчати розуму, на добрий розум навчати — *поучать, наставлять на путь истинный, развить*.
Не в тямку — *не сознавая* [*невдомек*].
Нестямки напали — *растерялся, забыл.* Нестяма, нестямка — *растерянность, самозабвение.*
Перевестися на чий розум — *держать чью руку, делать всё по чьему указанию.*
Позбавити розуму — *свести с ума.*
При розумі бути — *быть в своём уме, в сознании*.
Спадати з розуму — *быть не в полном уме.*
Схаменутися, отямитися — *взяться за ум.*

ФАНТАЗІЯ — *фантазия*

Думками багатіти, у хмарах літати — *строить воздушные замки*.
Заходити в хмару — *фантазировать.*

ХИСТ, КЕБЕТА — *способность*

Бистрий на розум — *сметливый, сообразительный.*
Він такий, що нічого не вибере робити — *он ничего не умеет делать.*
До всього заподатний (здатний) — *на все руки мастер.*
Добрати хисту — *ухитриться, умудриться.*
Знести головою — *быть в состоянии, по своему уму сделать что-либо.*
Мати тяму до чого — *смыслить в чём.*
Не вміє й шила загострити — *ни к чему не способен.*
Розумітися на чому — *понимать, смыслить в чём, знать толк в чём*.
Тобі не хист, не до твого хисту — *не по твоим способностям.*
Тобі не хисту — *буквально: ты не способен.*
Тупий на що — *тупой по отношению к чему.* На задачі тупа була — *не смогла решить задачу.*
Тяма є що зробити; тямити що зробити — *есть умение, способность что-нибудь сделать.*
Удачу до чого мати — *иметь к чему способность.*
Удача — *натура, темперамент, свойство. Отсюда также:* удатися в кого — *родиться похожим на кого.*

ПАМ’ЯТЬ — *память*

Брати на розум — *замечать, принимать к сведению.*
Випливати з пам'яті — *вылетать из памяти.*
Впасти в пам'ятку — *запечатлеться в памяти.*
Даватися взнаки, утямки бути — *врезаться в память кому.* Слово «тямки» окремо від вказаних висловів не вживається, але зміст його стає зрозумілим поряд з дієсловом «тямити» — *смыслить, понимать, помнить.*
Держати в мислях кого, що — *не выпускать из головы, все время помнить, думать о ком, помнить.*
Держатися голови — *запечатлеться в памяти.*
Довіку не забуду, ні в світочку не забуду, поки світить не забуду — *никогда не забуду.*
Запасти в голову, роїтися в голову — *засесть в голове.*
Ледача пам'ять — *плохая память. Буквально: ленивая.*
Мені щось не в тямки, не в помку, не пам'ятки — *мне что-то не помнится.*
На пам'яті стати — *припомниться.*
Навертатися, навернутися на думку, на пам'ять приходити — *придти на память.*
Пам'ять притерплась — *память притупилась.*
Пустити у непам'ять — *предать забвению.*
Хоч у щимки голову — не згадаю — *хоть убей — не вспомню.* [*Буквально: хоть голову в тиски — не вспомню*].
Це мені в помку — *это мне памятно.*

УВАЖНІСТЬ — *внимательность*

Брати до уваги, зважати, уважати на що — *обращать внимание на что.*
Брати очі на себе — *привлекать, притягивать, останавливать внимание, бросаться в глаза.*
Брати, взяти на замітку; взяти до відома; взяти на розум — *принимать, принять к сведению, во внимание.*
Дати, подати до уваги кому що, увагу вернути на що — *обратить внимание на что. Вариант:* увагу звернути чию на що — *обратить внимание чьё на что.*
Зводити, звести на очі кому — *обращать чье внимание.*
Мати на оці — *не спускать с глаз.*
На вуса мотати — *принимать к сведению* [*мотать на ус*].
Розпустити вуха — *развесить уши, слушать внимательно.*

НЕУВАЖНІСТЬ — *невнимательность*

Випорожні ловити, виторопні ловити, витрішки їсти (ловити, купувати, продавати) —*ротозеем глядеть, глазеть, зевать, ворон ловить.* Випорожні від випорожняти — *опорожнять;* виторопань — *оторопелый;* витрішок — *вытаращенный глаз*.
Ґави ловити, заґавитися — *ворон ловить.*
Через верх слухати — *невнимательно слушать.*

ЗВИЧКИ, СМАК, ЛЮБОВ, НАХИЛ — *привычки, вкус* [*любовь*], *привязанность*

Байдуже, дарма, ні щадки, і гадки мало, ніскільки — *нужды нет.*
Брати звичку — *привыкать.*
Бути прихильником (прихильним) до кого — *быть расположенным к кому.*
Вразило кого, запало кому в душу (в око, в серце), справило на кого враження — *произвело на кого впечатление.*
Все дарма, байдуже — *всё нипочём.*
Втопитися у що — *погрузиться во что, увлечься чем*.
До душі — *по душе.*
До нього душа так і горнеться — *чувствовать к нему невольную симпатию.*
Дух за ким ронити — *без ума от кого быть.*
Душа не навертається — *противно кому.*
З ненависті до мене — *из ненависти ко мне.*
Кохатися у чому — *находить удовольствие в чём-либо.*
Моя душа її не терпить — *я её не выношу.*
Не до мислі, не по серцю — *не нравиться.*
Не до смаку, не до вподоби — *не по нутру, не по вкусу.*
Не залюбив хто, не до вподоби сталося кому — *не понравилось кому.*
Перевагу, перед давати — оказывать предпочтение.
Прилюблятися до чого — пристращаться к чему.
Про мене, про мою волю, мені байдуже, однаково, дарма — для меня все равно.
Розласитися — войти во вкус.
Смакувати, кому до вподоби припадати — быть по вкусу.
Узяти натуру —усвоить привычку.

Уподобати собі що — полюбить что, пристраститься к чему.
Що на душі, до вподоби кому — что по сердцу кому.

ОХОТА, НАСТРІЙ — *желание, настроение* (намір, бажання, нетерпність — *намерение, желание, нетерпение*)

Брати, взяти намір — *иметь намерение, вознамериться*.
Важити на кого — *замышлять против кого.*
Від щирого серця, з дорогою душею — *от всего сердца, очень охотно.*
Гострити зуби на кого — *иметь зуб против (на) кого.*
Душа росте вгору — *испытываю подъём духа*.
Залюбки, з охотою — *с удовольствием.*
Зі своєї ініціативи — *по своей инициативе.*
Зі своєї охоти, волі, самохіть — *по собственному желанию.*
Ласитися на що — *острить зубы на что.*
На мене падь пала — *на меня стих нашел (напал).*
Падь — *медвяная роса, причиняющая вред колосьям; откуда* — «падь пала» — *упала на хлеб вредная роса.*
Набрати охоти — *воодушевиться.*
Не з добром — *не с хорошими намерениями.*
Не маю охоти до роботи, не бере мене робота — *не расположен работать.*
Не од тієї речі, не від того — *не прочь.*
Не хотячи, без наміру, ненавмисне — *непреднамеренно.*
Непосидячка бере кого — *не сидится от нетерпения.*
Нетерплячка бере кого — *не может усидеть кто.*
Охотою — *по своему желанию, добровольно, по своей охоте.*
Розколихувати, розколихати — *воодушевить. Ещё* — підняти духа.
Рости вгору — *возвышаться.*
Терпець увірвався кому — *невтерпёж кому стало*.
У голову взяти, забрати — *задаться целью, решить. Ещё:* у голову собі кинути.

НУДОТА — *скука* (жаль, сум, журба, туга, відчай, незадоволення — *жалость, грусть, кручина, отчаяние, недовольство*)

Боліти серцем — *скорбеть, печалиться.*
Бути незадоволеним з чого, крутити носом — *быть недовольным чем.*
Важкі думи осіли голову — *голова полна тяжёлых дум.*
Гнітити — *давить, угнетать.*
Гнітити на серці — *скрывать в душе тяжёлые чувства.*
Доходити до серця — *растрогать.*
Драти мур — *приходить в отчаяние.* Мур — *каменная стена. Буквально значит: драть, разрывать стену.*
Жаль душу стискає — *тяжело на душе.*
Жаль обійняв, сум обняв, журба, туга обхопила — *охватило сожаление, взгрустнулось, стало грустно, печаль охватила.*
Живий жаль бере — *очень, в высшей степени жаль.*
Журба сушить — *тоска грызёт.*
З нудьги — *от тоски.*
Загнітивши серце — *скрепя сердце.*
Колупнуло серце — *защемило в сердце.*
Лихом нудити — *затосковать от горя.*
Мені негода — *мне не нравится.*
Нудити світом — *томиться.*
Нудьга обняла — *скука одолела.*
Ремствувати на кого — *быть в претензии к кому.*
Серце кров'ю закипає — *высшая степень душевных страданий*.
Серцем нудити — *тосковать.*
Сидить, як у сливах — *он не в своей тарелке.*
Смуток пройняв — *на него напала грусть.*
Сохнути з журби — *сохнуть от печали.*
Сум нас побрав — *нас охватила печаль.*
Сум, журба, жаль бере — *становится грустно, охватила скорбь, стало жаль.*
У тугу вдаватися — *горю предаваться, впадать в уныние.* Туга — *горесть, печаль.* Удаватися — *предаваться, отдаваться.*
Холоне серце, холоне в серці — *сердце замирает, страшно делается.*
Як не свій ходить — *сам не в себе.*

ДОБРИЙ НАСТРІЙ — *хорошее настроение*

Бути задоволеним з чого — *быть довольным чем.*
Відлигнути, відлегти на серці — *легче на душе.* Відлигнути — *потеплеть, отсыреть.*
Добре діється кому — *хорошо на душе, хорошо живётся кому.*
З радощі — *от радости.*
Мов камінь з душі — *как гора с плеч.*
На превелику втіху — *к величайшему удовольствию.*
На світ народився — *воспрянул духом.*
Одійти від серця — *перестать сердиться.*
Під добру руку — *в хорошую минуту.*
Полегшало на душі кому — *отлегло от сердца кому.*
Світом вгору піднявся — *легко на душе и вольно, стало веселее.*
Спочивати душею — *отвести душу.*

ГНІВ, ЗЛІСТЬ, ЛЮТІСТЬ, НЕНАВИСТЬ — *гнев, злость, ярость, ненависть*

Бути лихої волі на кого — *быть злым на кого*.
Взяти ненависть на кого — *возненавидеть кого.*
Гнів покладати на кого — *сердиться, гневаться на кого.*
Зазлість на кого мати — *враждовать с кем.*
Закипіти гнівом — *рассердиться, разгневаться.*
Злість на кого бере — *сердиться на кого.*
Зозла, спересердя — *в гневе, в сердцах.*
Лихим бути на кого — *злобствовать, иметь неприятные* [*неприязненные*] *чувства к кому.*
Мати злість на кого, пересердя мати на кого, злоститися, гніватися, лютувати на кого — *злиться, сердиться, гневаться на кого.*
Мені зробилося сердито — *я рассердился.*
Під гарячу руку — *в минуту гнева.*
Сердито мені — *я сердитый.*
Серця додати — *ещё больше рассердиться.*

СТРАХ, ЖАХ, ПОЛОХ — *страх, ужас, смятение*

Боятися і руху чийого — *сильно бояться кого-то.*
Волосся настовпужилося — *волосы стали дыбом.*
Завдати страху, жаху — *наводить страх, ужас, внушать страх.*
На душі похололо, душа застигла — *душа в пятки ушла.*
Налякати, нагнати духу, завдати ляку — *напугать.*
Спереляку — *от испуга.*
Страх зашибає кого — *делается страшно кому*.

СОРОМ, СОРОМЛИВІСТЬ — *стыд, стыдливость*

З сорому — *от стыда.*
На сором — *к стыду.*
Сорому завдавати кому — *вводить в стыд.*
Сорому на нього немає — *стыда у него нет.*
Сорому набратися — *осрамиться. Ещё:* доходити, дійти до сорома.
Треба позичити в Сірка очей — *стыдно в глаза смотреть.*

БРЕХЛИВІСТЬ — *вранье*

Взяти гріха на душу — *покривить душой.*
За хмару зайти далеко, у далеко зайти — *осрамиться, завраться.*
Заснітити очі — *отвести глаза, отуманить, одурачить.*
Провадить на знать-що — *нести вздор.* Те саме — клепати язиком.
Пускати тумана — *дурачить, обманывать.*
Робити з губи халяву — *не выполнить обещание.*
Розпустити губи — *много говорить, врать, сплетничать.*
У живі очі брехати — *бесстыдно врать в глаза.*
Убрати в шори — *обмануть, надуть.*
Увочевидьки бреше — *в глаза врёт.*

Ману пускати, напускати — *отводить глаза, дурачить*.
Щільно бреше — *складно врет. Буквально: плотно.*

ХИТРОЩІ, ЛЕСТКА — *хитрости, лесть*

Брати на штуки — *употреблять хитрость, уловки.*
Вивідувати ума — *стараться узнать образ мыслей.*
Датися на підмову — *дать себя обмануть.*
Залестити кого, підлабузнитися до кого — *подольститься к кому.*
Крутити носом — *вилять.*
Лисом підшитий — *хитрый, льстивый.*
Листом стелеться — *прикидывается добрым, уступает во всем, лебезит.*
На двох стільцях сидіти — *двоедушничать.*
На хитрощах ходити — *хитрить, лукавить.*
Обізватися на солодкім меду — *заговорить сладкоречиво.*
Підсипатися до кого, стелитися перед ким — *мелким бесом рассыпаться.*
Світити в очі — *льстить.*
Словом мастити — *обольщать речами.*
Язиком грати — *льстить, пресмыкаться.*

ЗАЗДРОЩІ — завись

Завидки беруть — *завидно делается.*
Завидющі очі — *завистливые глаза.*
Заздрість мати на кого — *завидовать кому.*

ЛІНОЩІ, ЛЕДАРСТВО — *лень, праздность*

І за холодну воду не береться — *решительно ничего не делает.*
І пальцем не кивне — *и пальцем не пошевелит.*
Лежні напали — *лень одолела.*
Лежня — *лежебок.*
Лежня справляти — *ничего не делать.*
Лінивий, ледачий на все — *ленивый во всем.*
Лінощі, баглаї обсіли — *лень напала. Ещё:* баглаї обсіли.
Походеньки та посиденьки справляє, байдики б'є — *ничего не делает, бьёт баклуши.*
Пуститися в ледащо — *сделаться негодным* [*совершать недостойные поступки, избегать работы, вести себя легкомысленно*].
Швенді справляти — *слоняться без дела.*
Швеньдя — *праздношатающийся.*

ЧВАНЬ — *чванство*

Велико нестися — *много о себе думать.*
Високо нестися, вгору нестися — *важничать, заноситься.*
Злидні, та ще й з перцем — *голь с претензиями.*
Про себе високо гадати — *заноситься.*

ДОВІРА — *доверие*

Було кому повірити — *нашел кому поверить.*
Діймать, дійняти, дати віри [кому] — *поверить*.
Не йметься віри — *не верится.*
Сповірятися на кого, вірити кому — *доверять кому.*

РІЗНЕ — *разное*

Без нього і вода не освятиться — *ему до всего дело.*
Він скрізь устряне — *он во все вмешается.*
З ласки — *из милости.*
Матися на бачності, держатися берега — *быть осторожным.*
На вдачу — *характером* [*по характеру*].

На плач твердий — *редко плачет.*
На своєму слові стояти — *не изменить своему слову.*
Не дасть собі в кашу плювати — *не даст собой помыкать.*
Не наважився до цього заходу — *не решился на этот шаг.*
Нема їй ніякого зупинку — *её ничто не остановит.*
Ніяким Богом не допросишся у нього — *никак его не уговоришь.*
Тільки забави на думці — *он думает только об удовольствиях.*

РОЗМОВА, БАЛАЧКИ — *разговор, беседа, болтовня*

Без мови, мовчки — *молча, безмолвно.*
Бути з ким на речах — *иметь с кем разговор.*
В'язатися словом — *обязать себя словом.*
Взяти на зуби кого — *злословить о ком.*
Вкинути ґедзика — *указать о чём-либо с умыслом, рассердить, привести в раздражение.*
Вловити в мові — *поймать на слове.*
Говорити без одрізків — *говорить с полной резкостью.*
Говорити миттю — *говорить скороговоркой.*
Говорити, розмовляти якою мовою — *говорить на каком языке.*
Ґедзя вкусив — *напал на кого.*
Датися на мову — [*вступить в разговор*] *быть разговорчивым, красноречивым.*
До душі сказати — *с чувством сказать.*
До прикладу сказати — *сказать удачно.*
З оприском балакати — *вспыльчиво, запальчиво говорить.*
Загинати, загнути крючка — *заговаривать о чём-либо с хитрыми намерениями.*
Загнути карлючку кому — *задать трудный вопрос кому, поставить в затруднительное положение.*
Закидати гадючки на кого — *делать злостные намеки на кого.*
Затятися в розмові — *запнуться в разговоре.*
Знімати голос, річ — *отозваться, начать говорить.*
Зрікатися свого слова — *отказаться от своих слов.*
І губи не роззявив — *не сказал ни слова* [*и рта не раскрыл*].
Каже, як з листу бере — *говорит, будто с написанного читает, то есть свободно и хорошо*.
Казати до ладу, до пуття — *говорить дельно, толково.*
Казати на жарт — *шутить.*
Казати таке, що й купи не тримається — *говорить несообразное.*
Кувати речі недобрії — *злословить.*
Лаятися на всі заставки — *бранить сильно.*
Минути мовчки — *обойти молчанием.*
Мова мовиться — *речь идёт о чём.*
Мова не мовиться — *разговор не вяжется.*
Мовити криво — *противоречить.*
Мовити під лад кому — *говорить в тон кому.*
Мову найти — *найти тему для разговора.*
На мові бути з ким — *беседовать, разговаривать.*
На сміх казати — *говорить шутливо.*
На сю руч горнути — *говорить в свою пользу.*
На чию сторону казати — *говорить на чей адрес.*
Натороч казати — *противоречить, спорить.*
Не дав і рота роззявити — *не дал и рта раскрыть.*
Не до мови, не до розмови бути кому — *быть кому неприятным собеседником.*
Не заходити з ким у перелік — *не входить с кем в спор, в пререкания.*
Неподобними словами лаятися — *браниться скверными словами.*
Ні пари з уст — *ни слова из уст.*
Патоки розпускати — *начать разглагольствовать.*
Перемивати кого на зубах — *перетирать на зубах, ругать, перебирать косточки.*
Піддрочку дати — *подзадорить.*
Поговір пускати — *сплетни распускать.*
Поговоримо до пуття — *поговорим с толком.*
Прикинути слівце — *ввернуть слово.*
Прикусити язика — *замолчать.*
Притяв йому носа добре — *срезал его хорошо.* Притяти *(подрезать)* — *резко ответить.*
Розмова точиться — *разговор тянется, продолжается.*
Розпускати губи — *говорить лишнее.*
Скребти кому редьку — *читать кому нотации.*
Словами мастити — *услаждать речами.*
Слово по слову — *слово за слово.*
Словом займати кого, стати до розмови, стати на річах із ким — *вступить в разговор. Ещё:* в речі ввіходити.
Словом карати — *корить, бранить.*
Теревені правити, говорити нісенітницю — *ахинею нести.*

Тільки язиком ляскати, ляпати — *попусту болтать.*
Холоду надати кому — *накричать на кого.*
Час один на другого — *едкими словами уязвлять друг друга.*
Як горохом сипати — *быстро говорить.*

ЧИТАННЯ, СПІВИ — *чтение, пение*

З голосу співати, грати — *по слуху петь, играть.*
Опадати з голосу — *терять голос.*
Співати баса, тенора — *петь басом, тенором.*
Співати не в лад — *петь несогласованно.*
Уголос читати, в книгу читати — *читать вслух, читать книгу, в книге.*

КРИК — *крик*

Благати на поміч — *просить помощи.*
Криком кричати, не своїм голосом кричати — *кричать громко.*
Кричати на все горло, на всі заставки — *кричать во все горло, на всю ивановскую.* Заставка — *вешняк, ставень для задержания воды в прудах.*
На ґвалт кричати — *кричать караул.*
У голос ударитися — *заплакать громко.*

СМІХ, ГЛУЗУВАННЯ — *смех, насмішка*

За боки братися, качатися від сміху, рвати боки — *надрываться от смеха.*
Йому регочеться — *его смех берёт.*
На глузи підняти — *поднять на смех.*
На глум подати — *отдать на посмеяние.*
Приснути зі сміху — *разразиться смехом.*

НАТЯКИ — *намеки*

Гнути на що, куди — *намекать на что.*
Закидати надогад — *намекать.*
На замітку казати — *давать понять.*
Надогад буряків, щоб дали капусти — *говорить об одном, намекая на другое.*
Наздогад давати — *давать понять.*
Невдогад — *невдомек.*
Недогад казати — *говорить намеком.*
Позавгорідно, манівцями казати — *говорить не прямо, обиняками.*

Стосунки між людьми — *отношения между людьми*

(користь, приємність, що випливають зі стосунків між людьми; дії, вчинки на користь, приємність людям, згода —
польза, приятность, которые извлекаются от отношений между людьми; действия, поступки на пользу, приятность людям, согласие)

ДОПОМОГА, ПОРАДА — *помощь, совет*

В добрості, злагоді жити з ким — *быть в хороших отношениях* [*жить в согласии с кем*].
Вистаратися перед ким, проти кого — *прислужиться кому.*
Годити, як хирі — *сильно угождать.* Хиря — *хворость* [*угождать, как больному*].
Давати спокій кому — *оставить кого в покое.*
Дати раду кому — *помочь, подсказать.*
Дістати, зажити ласки, слави — *приобрести* [*благосклонность*], *славу.*
Завдати втіхи, приємності — *доставить удовольствие.*
Запобігати, запобігти ласки — *добиться, добиваться благосклонности.*
Зробити волю, уволити волю, учинити волю — *исполнять чье желание* [*волю*].
І неба їм би прихилив — *готов всё для них сделать.*
Наше зверху — *наша взяла.*
Оддячити сто з оком — *с лихвой отблагодарить.* Око — *при счислении, после названий десятков — один.*
Сто з оком — *сто один.*

Підійти під ласку кому — *приобрести расположение кого, благосклонность, любовь.*
Погодитися на чому — *сойтись на чём, придти к согласию.*
Порозумітися, учинити згоду — *придти к соглашению.*
Розпинатися за кого — *отстаивать кого, стоять горой за кого*.
Світ розв'язати кому — *освободить, дать волю.*
У помочі, до помочі стати — *помочь.*
У послузі стати, стати в пригоді кому — *оказать услугу.*
У пособі бути — *помочь.*
Чинити чию волю — *исполнять чьё желание.*

ДІЇ (з непевними наслідками) — *действия (с неявными последствиями)*

Битися, заходити, іти в заклад — *держать пари.*
Брати на жарт кого — *шутить над кем.*
Дати на волю — *представить на усмотрение.*
До якої-небудь віри навертати — *обращать в какую-либо веру.*
Здатися на думку, напризволяще — *дать, представить на усмотрение*.
Здатися на суд чий — *представить на чьё суждение.*
Подати вістку, звістку (до рук) — *известить.*
Покликатися на кого, на що — *ссылаться на кого, что.*
Поставити за обов'язок, за повинність — *вменить в обязанность.*
Пристати на чию думку, гадку — *согласиться с кем.*
Радитися кого — *советоваться с кем.*
Раду радити — *держать совет.*
Робіть, як собі знаєте, як завгодно — *делайте, как вам угодно.*
У хрест, у закон уводити — *креститься.*

ДІЇ (з певними наслідками) — *действия (с явными последствиями)*

А ні на очі — *видеть не могу, ненавижу.*
Аби з очей — *лишь бы с глаз долой.*
Бити на забій — *бить насмерть.*
Болю завдати, на сміх піднімати кого, сміх собі з кого робити, сміхи збивати з кого — *насмехаться над кем.*
Бути на заваді, стати на заваді — *служить помехой, мешать.*
Взяти в лабети — *взять в лапы. Ещё:* піймати в лабети.
Вибивати очі, випікати очі, викидати очі, тикати в очі — *колоть в глаза.*
Виварити воду з кого — *измучить кого, истомить.*
Вигадати на кого дурницю — *возвести на кого напраслину.*
Відпасти право ласки — *утратить, потерять право на расположение.*
Вік зав'язати — *испортить жизнь.*
Він мене ні за що має — *он меня ни во что ставит.*
Вразити до живого — *сильно досадить.*
Втратити ласку — *потерять благоволение.*
Гадючку впустити, вкинути, злість учинити — *накось сделать, причинить зло.*
Ганьбу дати — *опозорить.*
Геть з-перед очей — *прочь с глаз.*
Голову кому їсти — *вечно донимать кого.*
Готувати смерть на кого — *замышлять убивство кого.*
Гризти кому голову — *пилить кого.*
Дати пам'ятового — *наказать битьем так, чтобы помнил.*
Дати, завдати гарту — *задать кому.*
Датися знати, датися взнаки і навзнаки — *дать себя знать, помнить.*
Датися на підмови — *дать себя обмануть, поддаться уговорам.*
Дістати наруги — *вынести унижение.*
До живих печінок допекти, вразити кого — *сильно допечь, досадить.*
До рук прибрати — *прибрать к рукам.*
Догану дати — *выразить порицание, осудить, упрекнуть.*
Доїхати решту — *доконать.*
Дулі в'язати — *ссориться.*
Дурня завдати кому — *поставить в глупое положение кого.*
Жалкувати на кого — *сетовать на кого.*
Жаль чинити кому — *опечалить кого.*
За масляні вишкварки не помиритися — *поссориться из-за пустяка.*
Зав'язати язика — *заставить замолчать.*
Завдати думки — *заставлять думать, беспокоиться.*
Завдати клопоту — *причинить хлопоты.*
Завдати муки, завдавати жалю, туги — *причинять горе.*

Завзятися на кого — *напасть, ожесточиться на кого.*
Загнати на слизьке — *поставить в затруднительное положение.*
Загримати кого — *постоянными криками, бранью опутать кого.*
Залити за шкіру сала — *сильно допечь.*
Замкнути вуста — *принудить молчать.*
Затуркати голову — *сбить с толку.*
Збивати бучу, колотнечу — *поднимать ссору, шум.*
Збивати з пантелику, з пливу, з плигу — *сбить с толку.* Плив — *течение.* [Плиг — *прыжок*].
Згубити зі світу — *лишить жизни.*
Зчинилася бійка — *произошла драка.*
Копати яму під ким, рити на кого — *подкапываться под кого, злоумышлять.*
Краяти серце —*раздирать сердце.*
Лихом торгувати — *пользоваться несчастьем.*
Ляпаса з'їсти — *получить пощечину.*
Мати на пеню — *иметь причину для ссоры.*
На капость робити — *назло делать.*
На спокусу підводити, спокушати — *искушать.*
На чому вони посварилися — *что вызвало у них ссору*.
Наклопотати голову кому — *причинить заботы, хлопоты.*
Накрив, напнув мокрим рядном — *сразу и неожиданно напал.*
Нарядити наперекір — *сделать наперекор, сделать вопреки чему.*
Насупереч йти з ким — *делать против чьего-либо желания.*
Недобра слава — *дурная репутация.*
Незгода постала — *произошла несогласованность.*
Орати клепкою — *идти наперекор.*
Памороки забити, запаморочити — *заморочить.* Паморока — *туман*.
Перевершити кого — *заткнуть за пояс кого.*
Підкопатися під чию славу — *испортить чью репутацию*.
Підкопуватися під кого — *рыть кому яму.*
Пішло на нелад, на розлад — *пошли несогласия.*
Пнем стати, на пню стати — *упорствовать.*
Позатилишниками нагодувати — *надавать подзатыльников.*
Поїдом їсти — *заедать, изводить кого.*
Посадити на лід кого — *поставить в затруднительное положение кого.*
Почубеньків дати, нам'яти чуба — *оттрепать за волосы.*
Пошити в дурні, брехуни — *выставить кого как лгуна.*
Пригріти гадюку за пазухою — *приласкать неблагодарного.*
Пристати з короткими гуками — *настойчиво требовать.*
Пришпилити квітку кому — *сострить на чей счет, дать кому насмешливое прозвище.*
Промитої води не дає — *и вздохнуть не даёт, постоянно придирается.*
Просвітку не давати — *поедом есть.*
Просвітку не дає — *докучает, преследует неотступно.*
Просвітку нема — *нет житья.*
Прошу на виступці — *прошу уйти.*
Реп'яхом узятися — *пристать как банный лист.*
Світ зав'язати — *сделать жизнь безотрадной, горестной, несчастной.*
Стати на переметі кому, зав'язати дорогу кому — *стать кому на дороге.*
Стати на перешкоді, на перешкоді бути, на перечепні бути — *служить препятствием, помехой.*
Стусана дати — *ударить кулаком.*
Туман нести на кого, забити баки кому — *одурачить кого.*
Туману пустити — *пустить пыль в глаза.*
У неславу вводити — *позорить.*
У сварки вдатися — *завести ссору.*
Узяти в лещата — *взять в тиски, стиснуть.*
Узяти, збити, притерти роги, вкрутити хвоста, збити пиху — *сбить спесь.*
Хто у спору з ким — *кто в ссоре, в натянутых отношениях с кем.*

ЩАСТЯ, ДОЛЯ ЛЮДИНИ — *счастье, судьба человека*

Бути безпечним свого життя — *быть спокойным за свою жизнь.*
В доброму разі, при добрій годині — *при хороших обстоятельствах.*
Вийде наше (на наше) — *будет по-нашему.*
Вийти на добре, на зло — *окончиться благополучно, неблагополучно.*
Вийти на користь — *поступить в пользу.*
Вийти на люди — *сделаться человеком.*
Гору брати, взяти — *брать, взять верх над кем, чем.*
Доля служить кому — *судьба благоволит кому.*
Доходити добра — *добиваться счастья, быть счастливым.*
Заживати розкошів — *испытывать наслаждение.*

Змінилося, повернулося на краще — *изменилось к лучшему.*
І час кому не змигнеться — *время летит.*
Йому дзвінка світить — *ему везет.* Дзвінка — *бубновая масть в картах.*
Моє цвіте, а твоє гниє — *мне удача, а тебе нет.*
На добро кладеться, на гаразд — *складывается на добро.*
На моє слово впало — *вышло, как я говорил.*
Не перекопано шляху кому — *есть возможность для кого.*
Піти в руку — *пойти впрок.*
Помазатися паном — *стать барином.*
Силу взяти, забирати силу в кого — *приобретать влияние, значение.*
Стати на лад — *достигнуть определённой степени своего положения*.
Уживати світа — *пользоваться жизнью.*

НЕПЕВНІСТЬ СТАНОВИЩА — *неуверенное положение*

Бувати в бувальцях — *видать виды, много испытать.*

Грати з долею невпереваги — *бороться с судьбой; то попадать в несчастье, то снова побеждать препятствия.*
До того йдеться — *к тому клонится.*
Йти навмання — *пуститься на авось.*
Куштувати борщі всілякі — *часто менять место жительства* [*или должности*].
На роду написано, судилося — *суждено.*
Не знає на яку ступити — *не знает, что ему делать.*
Повелося по-старому — *пошло по-прежнему.*
Пуститися, попуститися берега — *отдаться на произвол судьбы.*
Як біжить — *как придётся.*

ЛИХО, НЕДОЛЯ, СКРУТА — *горе, беда, тяжёлое положение*

Безпорадне становище — *безвыходное положение.*
Брати стежки іншої як хто — *избегать кого.*
Буде лихий світ кому — *будет беда кому.*
Бути в мандрах, на втіках — *находиться в бегах.*
В нікуди пропасти, як здиміти — *бесследно исчезнуть.* [Здиміти — *испариться*].
В руку дивитися — *жить подачками.*
Вив'язатися з чого — *выпутаться из чего.*
Вигорнутися з біди — *избавиться от беды.*
Вилізти боком, так не минутись — *даром не пройти.*
Відпокутувати гріхи — [*искупить грехи*] *очиститься от грехов.*
Давати провід — *руководить.*
Даватися, датися у вічі — *показываться на глаза.*
Димом пішло — *сгорело.*
Дні терти — *прозябать.*
Довести свого — *поставить на своём.*
Доводиться на собі терпіти — *приходится отдуваться своими боками.*
Додержати, дотримати, доконати слова свого — *сдержать своё слово*.
Допитуватися чого — *стремиться к чему, добиваться чего.*
Доходитися лиха — *нажить беду.*
Дурника клеїти — *представляться дурачком.*
Живе, лихом прикупивши — *живёт, прикупив горя. Ещё:* живе, як горох при дорозі.
Живеш, смаку не чуєш — *нет тебе в жизни никакого удовольствия.*
З дощу та під ринву — *из огня да в полымя.*
З лиха вибиватися — *избавиться от горя.*
За два огляди — *после двух осмотров.* Купив за три огляди — *украл.*
Зазнати горя, лиха — *перетерпеть много горя.*
Заросла стежка кому — [*заросла тропа — забилась память*]
Зіходити на чийсь розум, ходити чиїм робом — *поступать, как кто.*
Змарнувати час — *праздно* [*напрасно*] *провести время.*
Знудьгував свій вік — *в тоске прожил жизнь.*
І очу не явить — *глаз не показывает*.
Каятися на кому — *перестать грешить при виде наказаний, постигшего за грехи кого-нибудь.*
Кінці в край — *безвыходное положение.*
Клямка запала — *дело кончено.*
Користатися з оказії — *пользоваться случаем.*
Лиха набіжиш — *будет тебе беда.*
Лиха набратися — *испытать горе.*

Лиха стягти на себе — *самому нажить беду.*
Лихо спіткало кого — *беда стряслась с кем.*
Лихові запобігти — *предупредить горе, несчастье.*
На біду зійти — *впасть в несчастье. То же диалектное:* зійти на пси.
На жарт повернути — *обратить в шутку.*
На мене біда, лихо кладеться — *мне грозит беда.*
На мою (твою) голову — *на моё (твоё) несчастье.*
На похиле деревце й кози скачуть — *на бедного Макара все шишки валятся.*
На слизьке, на слизьку попасти — *ступить на скользкий путь.*
На стежку кому стати — *пойти по чьей дорожке.*
Набратися неслави — *подвергаться осмеянию, позорить себя.*
Набратися чиєї юхи —*усвоить чьи манеры, обычаи.* Юха (юшка) —*уха, суп, жижица в вареной пище.*
Накинути на себе недобру славу — *испортить свою репутацию.*
Напитати біди, лиха, клопоту — *нажить беды, горя, хлопот.*
Нахопитися на лихо — *наскочить на беду.*
Нема кому таланту до чого — *не везет кому в чём.*
Пасти задніх — *быть позади всех, отставать.*
Піднестися з біди — *выбиться* [*из беды*].
Піймати облизня — *обмануться в расчетах, получить по носу.*
Пішло за вітром — *пропало (пошло) прахом.*
Поводитися — *вести себя.*
Поводитися чесно — *вести себя прилично.*
Попідвіконню ходити, старцювати — *нищенствовать.*
Привід давати, призвід давати — *давать повод.*
Робити, ходити яким (чиїм) робом — *делать каким-то образом, способом, манером; делать по чьему-либо способу, образу.* Ми його робом робимо — *мы делаем, как он.* Нехай люди його робом роблять, то все буде добре — *пусть люди делают по его способу и все будет в порядке.*
Світ за очі піти — *пойти, куда глаза глядят.*
Собі на безголов'я — *себе на горе.*
Стати на слові — *сдержать слово.*
Тепер мені так, що ні туди, ні сюди — *теперь я в крайне неловком положении*.
Тут тобі й край, тут тобі й гак — *здесь тебе и конец.*
У неславі бути — *пользоваться дурной репутацией.*
У неславі ходити — *быть опозоренным.*
У сліди кому ступати — *ходить по чьим следам, подражать кому*.
Увіходити, увійти в неславу — *обесславить, подвергать (подвергнуть) себя пересудам (сплетням).*
Упасти в тісну діру — *попасть в затруднительное положение.*
Ухопити шилом патоки, лизнув шилом — *потерпеть неудачу, ничего не получить, не достать*.
Ходити під обухом — *находиться под страхом за свою судьбу.*
Ходити своїм робом — *поступать по-своему.*
Ходити, робити по правді — *поступать правильно, справедливо.*
Чинити свою волю — *делать своё, по-своему.*
Я небезпечний свого життя — *я опасаюсь за свою жизнь.*
Як вода вмила, за водою пішло, запропастилося — *исчезло без следа.*

ЧЕРГА — *очередь*

Безчережно — *не в ряд, не в очередь.*
Дійдеться ряд — *придет черед.*
Дотовпу немає — *за теснотой (давкой) нельзя протиснуться.*
Застоювати чергу — *ожидать очереди.*
Моя черга — *моя очередь.*
Під чергу прийти — *попасть в очередь*.
Поза чергою — *вне очереди.*
Прийшла черга кого, на що — *пришла очередь чья, за чем.*
[Своєю чергою — *в свою очередь, своим чередом*].
У свою чергу — *своим чередом.*
Черга ще не впала — *очередь еще не подошла.*

КОХАННЯ, РОДИННЕ ЖИТТЯ — *любовь, семейная жизнь*

Барвінок рвати — *часто ходить на любовное свидание.*
Бути в поважному стані — *быть беременной.*
Бути до любові — *вызвать любовь, нравиться*.
Бути єдин дух з ким — *жити душа в душу с кем-либо.*
Бути, стати у вазі, бути при надії — *быть, сделаться беременной.*
Важка жінка, *вагітна — беременная.*

Взяти за жінку — *жениться, взять в жёны.*
Відбився від хати — *не держится дома.*
Він це вподобав — *это ему понравилось.*
Вінка, віночка загубити — *потерять девственность.*
Віночка доносити — *сохранить девственность.*
Вона йому впала в око — *он ее заметил, обратил внимание.*
Дати гарбуза — *отказать сватающемуся. Девушка при отказе вручает сватающемуся тыкву. Тыква —* гарбуз.
Дати розпусту — *распустить, избаловать.*
Держатися хати — *быть, просиживать дома.*
Дівування здавати — *покидать девичество.*
До вподоби бути, припадати, уподобатися — *понравиться.* З уподобою — *с удовольствием.*
До любості бути кому — *нравиться кому.*
Додержувати вірності — *оставаться верным.*
Дух за ким ронить — *быть без души от кого, души не чаять в ком.*
Єднати дочку за кого — *уговариваться о выдаче дочери замуж за кого.*
Жити, як риба з водою — *согласно жить. То же:* жити в один сніп.
Закон прийняти, у закон вступити — *вступать в брак.*
Залицятися до кого — *ухаживать за кем.*
Запасти в душу, в око, в серце — *произвести впечатление, понравиться.*
Звести дівчину — *обольстить и бросить девушку.*
Зладилось на що — *наладилось что.* Заладилося на весілля — *наладилось к свадьбе.*
Калину ламати — *потерять девственность (в народных песнях).*
Любість — *любовь.* По любості — *по любви.*
Мати добрість — *быть добрим.*
На віру жити — *сожительствовать.*
На днях ходити — *быть на последних днях беременности.*
На зальоти — *на любовное свидание.*
На рушнику стати — *венчаться. Венчающиеся, по народной традиции, стоят на расшитом полотенце —* рушнике.
Ночувати в барвінку — *переночевать с милым.*
Одружитися з ким; взяти шлюб з ким — *жениться на ком.*
Одружитися, побратися з ким; шлюб узяти — *вступить в брак.*
Під корито підвернути стару — *выйти замуж раньше старшей сестры.*
Подоба — *образ или наружность.* До вподоби — *нравиться.* У подобі стати — *понравиться.*
Подружжя — *супруги.*
Покрити дівчину — *обольстить девушку.*
Привернути до себе кого — *расположить в свою сторону кого*.
Пристає, пристане, пристало серце до кого — *полюбить кого*.
Розчесати дівчині косу — *лишить девушку невинности.*
Рушники подавати — *перевязать специальными полотенцами сватов.*
Скакати в гречку — *нарушать супружескую верность.*
Смалити литки (халяви) до дівчини — *ухаживать за девушкой.*
Сягнути — *достичь, достать, хватить, стать.*
Сягнути на чужу грядку — *сойтись с чужой женой.*
Топтати стежку до кого — *часто ходить, ухаживать за кем.*
У добрості жити з ким — *быть в хороших отношениях.*
Уподобати кого — *полюбить кого.*
Учащати до кого — *бывать у кого.*
Хороша молода — *новобрачная, сохранившая до замужества девственность.*
Хто до сподоби кому — *кто нравится кому.*

ПРАЦЯ — *труд* (робота, справа, заробіток, порання, господарські справи — *работа, дело, заработок, уборка, хозяйственные дела)*

Ані способу — *нет* [*никакой*] *возможности.*
Брати мірку — *снимать мерку.*
Брати, взяти участь — *принимать, принять участие.*
Бути на скінчу — *приходить к концу.*
Вагою дати — *отпустить на вес.*
Важкою вагою — *с великим трудом.*
Вживати, вжити всіх заходів (не засобів) — *принимать, принять меры.*
Вжити всіх своїх сил — *употребить все свои силы.*
Вжити на іншу потребу — *употребить для другой цели*.
Взяти в оберемок — *взять в охапку.*
Взяти до направи — *взять в починку.*
Взятися на [всі] способи — *употребить все старания.*
Витерти сірника — *зажечь спичку.*
Відрядити кого — *отправить в командировку [откомандировать] кого.*

Впорожні — *порожняком, без груза, с пустыми руками.*
Вправна рука — *опытная рука.*
Глевкий хліб — *клейкий [вязкий], недопеченный хлеб.*
Гріти самовар(а) — [*разжигать самовар*], *заваривать чай.*
Дати навід — *преподать руководящие указания.*
Дати раду чому — *справиться с чем.*
Двома, трьома нападами — *в два, три приёма.*
Держати землю — *арендовать землю.*
Діла не скільки! — *немного дела.*
Діла — не обкидаєш — *столько дела, что не успеешь сделать сам.*
До ноги чоботи шити — *шить сапоги на каждую ногу на особой колодке.*
До розгляду і зробу виконання — *к рассмотрению и исполнению.*
До справи, до роботи, до праці ставати — *заниматься делом.*
До схову віддав речі — *на хранение сдал вещи.*
Довести до зробу — *исполнить.*
Довести до пуття — *сделать, доделать как следует.*
Довід брати — *наводить справки.*
Довід дати чому — *управиться, сладить с чем.*
Докласти праці, рук — *приложить труд, старание.*
Доцільний вжиток — *целесообразное употребление.*
Жодною мірою не можна зробити — *никак нельзя этого сделать.*
З неволі робити — *поневоле работать.*
З розумом провадити справу — *умно вести дело.*
За добрим способом — *при хороших средствах.*
Забілювати борщ — *заправлять борщ сметаиой.*
Завідувач чого — *заведующий чем.*
Заводити в палітурки — *переплетать* [*книгу*].
Заводити під скло — *вставлять в рамку* [*под*] *стекло* [*картину*].
Заіграшки робити що — *с легкостью делать что.*
Запалити в грубі, в печі — *затопить печь.*
Заробити під хурою — *заработать, перевозя кладь.*
Збиране молоко — *снятое молоко.*
Здати справу — *дать отчет* [*осознать*].
Землю робити, управляти — *обрабатывать землю.*
Зложити з посади — *снять, отставить от должности.*
Зректися посади — *оставить должность.*
Зробив з леміша швайку — *испортил дело. Ещё: гора родила мышь.*
Каблучка коло воріт — *кольцо в воротах.*
Кинути під лаву — *пренебречь, забросить*.
Кипіти в ключ — *кипеть ключом.*
Класти межу — *проводить межу.*
Коли не спосіб — *если нет средств, нет возможности.*
Коли спосіб, коли змога — *если возможно*.
Комин іскрить — *искры вылетают через трубу.*
Кохатися в чому — *с любовью заниматься чем.*
Крутиться, як муха в окропі — *завален хлопотами, без отдыха в работе.*
Лівий бік — *изнанка полотна, сукна.*
Машина до шиття — *швейная машина.*
Мене того не вчено; я в тім не битий —*я этому неучен.*
Молоко з-під корови — *парное молоко.*
На добре уживати — *с пользой употреблять.*
На пожиток собі обернути — *обратить в свою пользу.*
На хребет (хребта) заробити що — *заработать себе на одежду.*
Наважувати — *взвешивать.*
Наважувати, наважити руку — *набивать, набить руку; приучаться.*
Накручувати годинника, дзиґаря, грамофона — *заводить карманные часы, стенные часы, граммофон.*
Наламати руку — *навострить руку.*
Не бере робота — *не работается.*
Не вилазити з чого — *не выходить из чего, постоянно в чём.*
Не знаю у який хліб кинутися — *не знаю, чем заняться.*
Непитний — *негодный для питья*.
Ніколи кому; нема часу кому — *некогда кому.*
Обладувати землею — *владеть землей.*
Огребом брати — *загребать, обеими руками брать.*
Переднити що — *переменить дно в чём-либо*.
Підкладати руку кому, під кого — *помогать кому с усердием.*
Підсипати квочку — *подкладывать яйца под наседку.*
Покладаючи роботи — *не спеша и с толком делать.*
Попоноситися з чим — *поносить что долго.*
Походити, дійти кінця — *оканчивать, окончить*.

Правий бік полотна, сукна — *лицевая сторона полотна, сукна.*
Прибирати спосіб — *изыскивать средства.*
Прийнятися за роботу — *приняться за исполнение работы.*
Прийшов у пильній справі — *пришел по* [*срочному*] *экстренному делу.*
Пробу знімати (на пробу), добрати справу — *находить средства.*
Пряжене молоко — *топлёное молоко.*
Робити, чинити з чийогось наказу — *делать по чьему приказу*.
Робить, і втоми нема — *неутомимо работает.*
Робиться, як море горить — *плохо, вяло идет работа.*
Розбиратися у дрібницях — *входить в подробности.*
Розтягти чоботи — *разбить сапоги.*
Рук доложити (докласти) до чого — *поработать над чем.*
Рука, не рука кому — *удобно, неудобно кому.*
Руки прикладати — *усердно работать.*
Своїм Богом робити — *делать по-своему.*
Скинути з посади, з уряду — *отрешить от должности.*
Сположити на думку кого — *возложить на кого, поручить кому.*
Становити грубу [піч] — *класть печь.*
Стати на попасі — *остановиться, чтобы покормить.*
Стати на посаду, прийняти посаду — *вступить в должность.*
Стати під хуру — *подрядиться везти кладь.*
Твоя руч — *тебе на руку.*
Трусити сажу, трусити комин — *чистить дымовую трубу.*
У пробу сіяти — *редко сеять.*
У свид косити, на свид косити — *недозрелым косить.*
У строках стати — *наняться на неизвестный срок.*
У цій справі — *по этому делу.*
Угаювати, угаювати діла — *упустить, не сделать дело.* Угаюватися — *задерживаться.*
Удатися до іншого способу — *прибегнуть к иным мерам.*
Уживаний, заживаний — *бывший в употреблении.*
Уживати якого способу — *употреблять какое-либо средство.*
Ужитковий — *готовый к употреблению.*
Упереміть зв’язати — *завязать узлом.*
Упоратися з чим — *окончить что.* Упоралися з сіянкою — *окончили сев.*
Упорядкувати, зробити лад — *привести в порядок.*
Урудуватися в чужу землю — *припахать чужой земли.*
Утяв, аж пальці знати — *плохо сделал.*
Хліб на пні — *хлеб на корню.*
Хто спроможний що зробити — *кто имеет возможность что сделать.* Хіба я спроможна що справити — *разве я имею возможность что сделать.*
Хутрувати, вихутрувати — *подбить мехом.*
Шити на зріст — *шить на вырост.*
Шити на машину — *шить на машине.*
Шити на овес — *шить крупными стёжками.*
Шпака вбити — *дать промах.*
Що вже я не робив, нічого не допомогло — *что я ни делал, все напрасно.*
Як спроможність — *как позволяют* [*позволят*] *средства.*

ТОРГІВЛЯ — *торговля*

Брати гроші на упад — *брать деньги под залог, который за неуплату остается у кредитора.*
Брати на зелений овес — *брать в долг в счет сомнительных будущих благ. Ещё:* на вовчу шкуру.
Брязнути капшуком — *раскошелиться.*
В гроші йти — *подниматься в цене*.
Взяти в заставу — *взять под залог.*
Відносна залеглість — *недоимные проценты.*
Готові гроші, готівка, готовик — *наличный капитал.*
Гроші губити — *терять цену.*
Дати на віру — *дать на слово.*
Держати гроші — *иметь чьи деньги на проценты.*
Дурні гроші, лежані гроші —*лишние деньги; деньги, которые достались без труда.*
З грошей виходити — *падать в цене.*
За спасибі, за так грошей, дурно, даремно — *даром, безвозмездно.*
Збитися на що — *собрать деньги на что.*
І ціни не складе — *очень дорожится.*
Істинні гроші — *основной капитал, деньги без процентов.*
Купити з оказії — *купить по случаю.*
На виплат — *в рассрочку.*
На здобуток — *для сбыта*.

На карб узяти — *поставить в счет.* Карб — *нарезка, зарубка. В казачьих полках в Украине казаков считали на сотни по числу* «карбів» — *нарезок.*
На продаж — *в продажу.*
На роздріб — *в розницу.*
Набір, у позику брати, боргувати — *в долг давать.*
Набратися по шию — *залезать в долги.*
Облічитися з ким — *свести счёты с кем*.
Погодитися в ціні — *сойтись в цене.*
Подробицею — *по мелочам.*
Поставна ціна — *узаконенная, установленная такса, цена.*
Правити як на (за) батька — *очень дорого.*
Правити, доправити борг — *взыскивать долг.*
Продавати на гурт — *продавать оптом.*
Процінувати — *ошибиться в цене.*
Ратами виплачувати — *оплачивать по частям.* Рата, рати — *срок платежа; часть платы, приходящаяся на данный срок.* На рати — *на выплаты* [*врассрочку*].
Руки погріти чим — *нажиться на чём.*
Справляти недоплатки — *взыскивать недоимки.*
Справляти, справляти гроші — *взыскивать, взыскать, получить деньги.*
Спустити в ціні — *назначить цену.*
У ярмарку — *на ярмарке.*
Укласти ціну, нарядити ціни — *назначить цену.*
Уступний лист — *переуступочная записка.*
Що дали? — *Сколько дали?*
Що за його? — *Почём?*
Що правиш, що правите? — *Сколько просишь, просите? (при покупке).*

МАТЕРІАЛЬНЕ СТАНОВИЩЕ — *материальное положение*

Витратитися з грошей — *издержаться до копейки.*
Голий, як турецький святий; голий, як бубон — *гол, как сокол.*
Голодні злидні годувати — *находиться в бедности.*
Грошей до смутку — *денег куры не клюют.*
Дідька мати — *не иметь ничего*.
Доводити до страти, до збитку — *привести к убыткам.*
Жити чужим коштом — *жить за чужой счет.*
За добрим способом — *при хороших обстоятельствах.*
Забракло грошей — *не стало денег.*
Звести з хазяйства — *сделать бедным.*
Злидні осіли кого — *бедность одолела кого.*
Копійка волочиться в кого — *деньги водятся у кого.*
На біду зійти — *обеднеть*.
Настановити на хліб — *дать кусок хлеба, то есть обеспечить материально.*
Не забуває чого — *всегда есть; всегда находится; имеется что*.
Ні за що зачепити — *не с чего начать, нет средств для начала дела.*
Паном діло жити — *жить по-барски.*
Підмогатися — *поправить состояиие, собраться со средствами.*
Помазатися панами — *жить на барский лад.*
Розкошів зажити — *пожить в роскоши, в богатстве.*
Руб'ям трясти, драниям трусити — *ходить в лохмотьях.*
У достатку жити — деньги иметь, жить в достатке.
У кишені гуде — *в кармане пусто.*
Хазяйства зсадити —*розориться.*
Хліба глядіти — *искать пропитание.*

Фах і фахові стосунки — *профессия и профессиональные отношения*

Без ліку, міри — *бесчисленное множество.*
Бути під рахунком — *быть сосчитанным.*
Внівець повернути — *обратить в ничто.*
Всі чисто, геть усі, всі до душі — *все до одного.*
Гамузом — *сразу, всё вместе, сполна.*
До крихти — *до крошки, всё решительно.*
До ноги — *всех решительно, решительно всё*.
До решти — *вконец, совершенно.*
До цяти, до цятки — *до малейших подробностей*. Цята — *точка, пятнышко.*
До шнирини — *до нитки.*

До шниру, до ощадку — *дотла, до конца*.
Доводити до краю, сягати краю — *оканчивать, приходить к концу.*
З гаком — *с лишком, с излишком.*
З комареву ніжечку, на макове зерня — *немножечко, с гулькин нос.*
З наспою — *с верхом.*
Здобіль — *в изобилии*.
І на позір нема — *совсем нет.*
Ліком зостатися — *остаться в таком количестве, что можно счесть.*

ЛІЧБА, КІЛЬКІСТЬ, МІРА — *счёт, количество, мера*

Гурт на гурт — [*немного*] *всего-навсего.*
На друзки (дріб’язки) побити — *побить на мелкие части*.
На мак розбити, розрубати — *разбить вдребезги, изрубить на мелкие кусочки*.
На позір дати — *обратить внимание. Буквально: на взгляд дать.*
На попіл побити — *разбить на мельчайшие части.*
Над міру — *чрезмерно.*
Не лічбою — *без счёта.*
Нема й заводу — *не было никогда, не было заведено*.
Нема ні духу, нема й надзору — *нет и признака.*
Ні ґнота нема — *нет ничего.*
Ні живої душі —*решительно никого.*
Під ліком — *наперечет.*
Потрощити на гамуз —*разбить вдребезги.* Гамуз — *мякоть, мезга.*
Складати, скласти рахубу — *считать, посчитать.*
Рахуби не дам — *не могу счесть, ничего не могу поделать*.
Та не число — *это не в счёт.*
У порядок, у ряд — *по порядку.*
Утридцятеро — *в тридцать раз.*
Упень — *дочиста.*
Ущерть — *вровень с краями.*
Чортів тиск — *очень много, пропасть.*
Що найбільше — *самое большое.*

НАУКА, ВЧЕННЯ — *наука, учение*

Віддавати в науку — *отдать на выучку*.
Довести розуму — *воспитать, вскормить*.
На добре навчити, до пуття приводити, на розум наставляти — *наставлять на путь истины (истинный).*
На добро вчити — *учить добру.*
На розум навести — *научить.*
Наглядати кого, що — *надзирать за кем, чем.*
Писати з голосу — *писать под диктовку.*
Складати, скласти іспити — *сдавать, сдать, выдержать экзамены.*

ВІЙСЬКОВА СПРАВА — *военное дело*

Вдарила гармата — *выстрелила пушка.*
Дати відкоша — *прогнать, отразить атаку.*
До ноги вирізати, знищити — *истребить до последнего человека.*
З його наказу — *по его приказу.*
За твоєю, його головою — *под твоим, его предводительством, началом.*
Забирати в неволю — *брать в плен.*
Зажити собі вічної слави — *покрыть себя неувядаемой славой.*
Запрягти в ярмо, повернути в неволю — *наложить иго, обратить в рабство.*
Затягли затяг — *навербовали отряд, шайку.* Затяг — *навербованный отряд.*
Зачатувати — *поставить где-либо караулы.*
Зривати, зірвати бунт — *поднять бунт, возмущение.*
Іти до бою — *идти в бой.*
Йти лавою — *идти рядами, идти сплошной массой.*
Лежати в обозі — *стоять в лагере.*
Мобілізація на кого — *мобилизация на кого, чего.*
На перемоги йти з ким — *вступить в состязание, в борьбу с кем.*
На поталу дати, подати, податися — *в добычу, в жертву отдать; быть отданным.*
На опір стати — *оказать сопротивление.*

Охотне військо — *волонтёры, добровольцы*.
Охочекомонне військо — *вольная кавалерия.*
Перед вести, водити — *предводительствовать, быть впереди, во главе.*
Під кормигу підгорнути — *подчинить под власть.*
Підвертати під себе, собі під спід — *подчинять, покорять, порабощать.*
Припин дати кому — *усмирить кого.* Припин — *остановка, задержание.*
Пробоєм іти — *идти напролом.*
Руч-об-руч — *рука об руку.*
Рушниця низить — *ружьё берет ниже цели.*
Ряд у ряд ставати — *становиться ровными рядами.*
Ставати до оборони — *подниматься на защиту.*
Ставати лавою — *строиться, выстраиваться в ряд.*
Стати до бою — *вступить в битву.*
Стати наметом — *разбить шатры, палатки.*
Стояти на чатах, на вахті — *стоять на часах.* Чата, чати — *отряд солдат, предназначенный для стражи, караула, дозора.*
Страж держати, варти додержуватися — *сторожить, быть на часах.*
Ступінь у ступінь — *шаг в шаг, в ногу.*
Сурмова сопілка, сурма — *боевая труба.*
Точити війну — *вести войну.*
У полон (до полону) заняти — *взять в плен, захватить в неволю.*
Ущент, дощенту рубати — *рубить до корня, до последнего.*
Ударити в гармати — *выстрелить из пушек.*

ПРАВО, СУДОВА СПРАВА, КАРА — *право, судебные дела, наказание*

Брати контракт — *заключить контракт.*
Бути за руками — *быть под присмотром.*
Взяти до арешту — *посадить под арест.*
Взяти на допит — *подвергнуть допросу.*
Вивести справу — *добиться своего.*
Виводити на світ — *обнаруживать, раскрывать, выводить на чистую воду.*
Віддавати на суд — *подвергать суду.*
Віддати на муки — *предать пытке.*
Відчіпного дати — *дать отступного*.
Вірний лист — *доверенность.*
Вступне — *взнос при вступлении в какое-нибудь организованное общество.*
Говорити за ким — *говорить в защиту кого.*
Дати кари — *наказывать.*
Дати на вид — *навести на путь, научить.*
Дати стежку в чому — *дать направление чему, научить кого что делать, указывать направление.*
До права тягати — *призывать к суду.*
Добитися слова — *узнать решение.*
Достоювати право — *защищать право.*
З направи — *по наущению.*
З чиєї вини — *по чьей вине.*
За свідка бути, стояти — *быть свидетелем.*
Забити в кайдани, в колодку, у диби, в скрипицю; заклинцювати в кайдани — *заковать в кандалы, в оковы.*
Застерегти собі право — *оставить за собой право.*
Засудити на смерть — *приговорить к смерти.*
Звести віч-на-віч — *дать очную ставку.*
Згодити кого — *пригласить, нанять кого*.
Зламати, зірвати умову — *нарушить договор.*
Ламати право, присягу, віру, слово — *нарушать закон, присягу, веру, слово.*
Мати право до чого — *иметь право на что.*
На гарячому (вчинку) застукати, піймати — *взять на месте преступления.*
На горло карати — *предавать смертной казни.*
На заслання спровадити — *ссылать, отправлять в ссылку.*
Надати силу, право кому — *облачить властью кого.*
Належний до кого — *принадлежит кому.*
Належний кому — *следуемый, должный.*
Наочний свідок — *очевидец, свидетель.*
Озиватися, озватися до кого — *высказаться за кого, в пользу кого.*
Пеню винести на кого — *обвинять напрасно.*
Підвести під кару — *подвергнуть наказанию*.
Повернути справу — *дать другой оборот делу*.
Подумати про кого — *заподозрить кого.*
Позивати — *привлекать к судебной ответственности, предъявлять иск.*
Позиватися з ним — *судиться, предъявлять иск ему*.

Позов дати — *возбудить процесс.*
Позов заложити — *иск предъявить.*
Посвідчити руку, підпис — *засвидетельствовать подпись.*
Правити своє — *стоять на своем.*
Придира — *привязчивый человек.*
Призру на кого мати — *подозревать кого.*
Примовити кого — *уговорить кого, договориться с кем.* Ми Івана собі примовили, щоб разом возити сіно — *мы уговорили Ивана, чтобы вместе возить сено.*
Пристати на смерть, у спілку — *вступить в союз, вступить в долю.*
Спілкуватися з ким — *быть в компании.*
Ставити на очі, на віч; зводити на очі, на вічі — *давать очную ставку.*
Тримати спілку — *вести компанию.*
Тягти за кого руку, тягти за кого — *держать за чью руку, сторону.*
У висидинці бути — *сидеть под арестом.*
Уложити умову — *заключить договор.*
Учинити згоду, поєднатися — *войти в соглашение.*

Різні розмовні звороти — *разные разговорные обороты*

А в тім — *а впрочем.*
А коли й так буває — *а иногда и так бывает.*
А коли то, а іноді, а як коли то, а деколи — *а иногда.*
А саме — *а именно.*
А чому не так — *а почему не так.*
Аби день до вечора — *лишь бы день прошёл.*
Абияк — *как попало.*
Аж гульк, аж ось! Коли це раптом — *как вдруг.*
Ані слова, ані пари з уст — *и не заикнуться.*
Багато важить — *много значит.*
Багато де в чому я не згоджуюся з вами — *во многим я не согласен с вами.*
Без найменшого відкладу — *без малейшего отлагательства.*
Безперечно, беззаперечно — *бесспорно.*
Берега дати, дістати край (краю) — *положить предел, конец.*
Більш-менш — *более или менее.*
Бодай не казати — *лучше бы не говорить.*
Бувай здоров, прощавай, прощай, бувайте здорові, прощавайте — *прощайте.*
Будь ласка, будьте ласкаві, якщо ласка, коли ваша ласка — *будь добр, будьте так добры, будьте так любезны, пожалуйста.*
Будьте вибачні — *извините, простите.*
Було та загуло, було та за водою пішло — *было да сплыло.*
В гіршім разі — *на худой конец.*
В знадобі бути — *быть нужным*.
В пересторогу — *для предостережения.*
В чиє ім'я — *от чьего имени, на чьё имя*.
Вважаючи на те, що.., з огляду (з уваги) на те, що.., маючи на увазі те, що.., супроти того, що... — *ввиду того, что.., принимая во внимание, что..;*
имея в виду, что...
Взагалі, зокрема — *вообще, в частности.*
Взором — *по образцу.*
Вибачайте на цім слові — *извините за выражение.*
Випадає оказія — *представляется случай.*
Від краю до краю — *из конца в конец.*
Відома одібрати —*узнать, до сведения дойти.*
Візьме багато часу — *потребует много времени.*
Воно все на одне вийде — *одно и то же будет.*
Востаннє — *в последний раз.*
Готовий до послуг — *готов к услугам*.
Далеко краще, гірше — *гораздо лучше, хуже*.
Далеко, багато — *гораздо.*
Дарма, що.., даром, що... — *несмотря на то, что...*
Дати, надати увагу — *оказать внимание, уважение.*
Де б я пішов — *куда бы мне пойти* [*куда деваться*].
Де вже! — *ну, где там!*
Де ж пак, ще б пак — *ещё бы*.
Дедалі, куди далі — *чем далее*.
Для годиться — *для приличия*.
Для звичайності — *из вежливости.*
До (для) відома — *к сведению.*

До зробу — *к исполнению.*
До купи, до місця — *в одно место.*
До міри — *в меру.*
До нас дійшлося — *нам стало известно.*
До пари — *под пару.*
До речі — *к слову.*
До скрути треба — *крайне необходимо.*
До чого йдеться — *к чему клонится.*
Доброго здоров'я зичити — *желать здравствовать.*
Досхочу — *сколько угодно.*
Друге, по-друге — *во-вторых.*
Дяку відда[ва]ти — *приносить благодарность.*
Дякувати кому — *благодарить кого.*
Жалю на кисіль — *пустяки, не стоило жалеть.*
З багатьох причин — *по многим причинам.*
З власного досвіду — *по собственному опыту.*
З власної ініціативи — *по собственной инициативе.*
З доброго дива, ні сіло ні впало, без ніякої причини — *без всякого повода, без всяких оснований, без всякой причины.*
З доручення, за дорученням — *по поручению.*
З ласки — *по милости.*
З наказу кого — *по чьему приказанию.*
З огляду на що — *смотря почему.*
З погляду — *с точки зрения.*
З погляду чого, супроти чого — *в отношении чего.*
З поспіху — *второпях.*
З походження, за походженням, з роду, родом — *по происхождению.*
З примусу, з примуди — *по принуждению.*
З того ж самого — *по той же причине.*
З уповноваження — *по уполномочию.*
З цього випливає, виходить — *из этого следует.*
З цього приводу — *по этому поводу.*
З чого — *отчего, по какой причине, по какому поводу.*
За вашим довідом, за вашим свідом — *с вашего позволения.*
За водою піти — *исчезнуть, пропасть.*
За впливом чиїм — *по влиянию кого.*
За один присідок, за одним засідом, за одним заходом, за одним разом — *в один присест.*
За поміччю — *с помощью, при помощи.*
За чиїм приводом [проводом] — *под чьим руководством, наблюдением.*
За чиїм прикладом — *по чьему примеру.*
Загальними рисами — *в общих чертах.*
Зайшла потреба — *явилась необходимость.*
Засмутити тишу — *нарушить тишину.*
Зауважу до цього — *замечу при этом.*
Звідки вам прийшло — *с чего вы взяли.*
Зволяйтесь, призволяйтесь — *кушайте, пожалуйста.*
Згідно з чим — *согласно чего, чему.*
Здаюся на вашу волю, на вашу ласку — *предоставляю на ваше усмотрение.*
Здебільшого, здебільша, побільше — *большей частью.*
Здоров був, здоров — здравствуй. Здорові були — *здравствуйте.*
Здорові пийте — *пейте на здоровье.*
Знати пана по халявах — *видать птицу по полёту.*
Зневагу дати — *оказать неуважение.*
Зневіритися у чому — *потерять доверие к чему.*
Зрештою, [врешті-решт], кінець кінцем — *в конце концов.*
Зробіть ласку — *сделайте одолжение, милость.*
Зроду-віку не... — *отродясь не...*
І він у ту гущу (до тієї гущі) — *и он туда вмешался.*
І гич не до речі — *ни складу, ни ладу.*
І на очі мені не повертайся, щоб і духу твого в мене не було — *чтобы и духа твоего у меня не было.*
І не очуняєшся, і не схаменешся — *не успеешь и оглянуться.*
І поготів — [*и подавно*], *и тем более.*
Кожен знає — *каждому известно.*
Ловити вітра — *преследовать что-либо недостигаемое, несбыточное*.
Маючи звичай — *соблюдая привычки.*
Мене це не обходить — *меня это не касается.*
Мило вітати — *любезно принимать.*
Мовляв, так би мовити, сказати б — *так сказать.*
Мокрий дощу не боїться — *голому разбой не страшен.*
Мудрий по шкоді — *задним умом крепок.*

На взір — *с виду, по внешнему виду, по наружности.*
На взірець, на штиб, на кшталт — *по образцу.*
На все око — *во все глаза.*
На всі заставки — *во всю ивановскую.*
На всіх не вистачить — *всех не удовлетворишь.*
На всю губу — *вполне, вовсю.*
На добраніч давати — *желать спокойной ночи.*
На добрий день давати — *желать доброго утра.*
На доброcті — *добром.*
На жаль, на превеликий жаль — *к сожалению, к крайнему сожалению.*
На моє вийшло — *по-моему вышло.*
На мою адресу — *по моему адресу.*
На погляд добрий — *на взгляд хороший.*
На пожиток — *в пользу, на пользу.*
На превелике диво — *к величайшему удивлению.*
На прізвище — *по фамилии.*
На свою мірку — *на свой аршин мерять.*
На скору, швидку руч, нашвидку, швидкома, хапком, прихапцем, на швидку руку, абияк — *наскоро, на скорую руку.*
На сход, на вид — *на взгляд.*
На такий зразок — *по такому образцу.*
На усіх усюдах — *везде, со всех сторон.*
На чию руч — *на чью пользу.*
На чолі з ким — *во главе с кем.*
На шкоду — *во вред.*
На щастя — *к счастью.*
На щастя, наосліп, навмання — *на удачу.*
На якій підставі — *на каком основании*.
Надавати великої ваги — *придавать большое значение.*
Найшвидче, якомога швидче — *как можно скорее.*
Накрився, мов лисиця хвостом — *неудачно скрыл свой проступок.*
Не вам кажучи — *извините за выражение.*
Не дам собі ради — *не знаю, что делать; теряю голову.*
Не до ладу, не к прикладу — *ни к селу, ни к городу.*
Не до тебе пилося — *не к тебе обращались, не о тебе речь.*
Не до тебе річ — *не с тобой говорят.*
Не за зле майте, не положіть гніва — *не во гнев будь сказано.*
Не зважаючи на те, що... — *невзирая на то, что...*
Не знати що — *неизвестно что.*
Не клопочи мені голови — *не приставай ко мне.*
Не клопочіться — *не утруждайте себя, не беспокойтесь.*
Не мішайтеся між чужим лихом — *не вмешивайтесь не в своё дело.*
Не нашої сотні — *не нашего поля ягода.*
Не плещи дурниць — *не говори глупостей.*
Не треба перебирати міри — *надо и меру знать.*
Не у гнів твоїй жінці — *не во гнев твоей жене.*
Нема відома — *нет сведений, неизвестно.*
Нема краще, як; нема як — *то ли дело.*
Нема ради — *нет помощи, веры.*
Непереливки — *не шутки* [*не пустяки*].
Неподобна річ — *неприличие.*
Нехай ваше зверху буде — *пусть будет по-вашему.*
Ні з чого — *не от того; ни с того ни с сего.*
Нічичирк — *ни гу-гу, и не шелохнуться.*
Нівроку, коли б не зурочити — *не сглазить бы.*
Ніхто тебе за язик не тяг — *никто тебя не принуждал говорить.*
Око в око — *точь-в-точь.*
От і по грошах, і по дощеві — *вот уже нет ни денег, ни дождя.*
Ото диво — *вот удивительно.*
Ото тільки й мого — *вот это только и моё.*
Пекуча справа — *неотложное дело, срочный вопрос.*
Передати куті меду — *переборщить.*
Передати мірку (міри), переборщити — *перейти границу*.
Перейти через край — *выйти из пределов.*
Перепросити — *попросить извинения.*
Перше, по-перше — *во-первых.*
Пити до кого — *пить за чьё здоровье.*
Під замком тримати — *держать под замком.*
Під усіма поглядами — *во всех отношениях.*
Пішла поголоска — *прошёл слух.*

По знаку мені — *знакомый мне.*
По нім усього надійся — *от него всего можно ожидать.*
По тім слові — *на этом слове.*
Подяку скласти — *принести благодарность.*
Помагай-бі на все добре — *пожелание при прощании.*
Прибирати, прибрати повної форми — *принимать, принять известную форму.*
Про мене — *как угодно.*
Про свято — *для праздника.*
Просимо до господи — *приглашение зайти в дом.*
Проти, супроти кого, чого — *в сравнении с кем, с чем.*
Протягом, через… — *в продолжение...* [*в течение...*]
Прохати на виступці — *просить выйти вон.*
Рахуби не доберу, що воно за знак — *недоумеваю, не понимаю, что бы это значило.*
Річ на двічі — *двусмысленность.*
Роби, як собі (як сам) знаєш — *делай, как хочешь.*
Руба ставити питання — *вопрос поставить ребром.*
Саме до речі — *как раз кстати.*
Своїм звичаєм — *по обыкновению.*
Сміх, та й годі — *просто умора.*
Споживайте здорові — *кушайте на здоровье.*
Сталася несподіванка — *произошло неожиданное событие*.
Стати на пригоді — *пригодиться.*
Та ну-бо кажіть! — *да говорите же!*
Таке, що й купи не тримається — *что-то несообразное.*
Тихо, як у вусі — *полная тишина.*
То що? — *так что же?*
Тобто, цебто — *то есть.*
Тож-бо і є — *в том и дело.*
Тощо — *и так далее, и тому подобное.*
Трохи не, мало не — *чуть не.*
У ліву руч, ліворуч — *влево.*
У помилку, за обмилки, помилково — *по ошибке.*
У праву руч, праворуч — *вправо.*
Удавати, робити вигляд, ніби... — *делать вид, что будто...*
Уперехрест — *крест-накрест.*
Хмарою йде — *тучей идет.*
Ходити на ралець — *идти поздравлять с подарком.* Ралець — *подарок.*
Хоч де — *где бы ни.*
Хоч куди — *куда угодно.*
Хоч раз та гаразд — *хоть редко да метко*.
Хоч хто — *кто бы ни.*
Хоч що — *что бы ни.* Хоч що буде, не оглядайся — *что бы ни было, не оглядывайся.*
Хоч який — *какой угодно.*
Це інша річ — *это другое дело.*
Цьому жодної віри не можна йняти — *это не заслуживает никакого доверия.*
Ця річ пропаща — *это дело потерянное.*
Час додому — *пора гостям по домам.*
Часто й густо — *очень часто.*
Чи так, чи не так — *так или иначе.*
Чутка, поголоска йде — *носятся, ходят слухи.*
Шанувавши слухи ваші — *с позволения сказать, извините за выражение.*
Шкода, дарма заходу, жаль праці — *выполнен напрасный труд.*
Шукай вітру в полі — *напрасно искать, не найдешь.*
Що ... то — *чем ... тем.*
Що воно за знак — *что бы это значило.*
Що й казати — *нечего и говорить.*
Щонайдужче, якнайдужче — *как можно сильнее.*
Що тобі з того — *какая тебе в том польза.*
Що тобі таке? — *что с тобой?*
Щодо — *что касается.*
Щодо мене, як на мене — *что до меня касается.*
Я чи то пак — *или, то бишь.*
Як бува — *в случае если.*
Як вода змила — *исчез без следа, исчез, как в воду канул.*
Як дугою по воді — *как горохом об стенку.*
Як кажете? — *что вы говорите?*
Як лизень злизав — *как корова языком слизала.* Лизень — *бычий язык.*
Як на ім'я — *как по имени.*
Як на те — *как нарочно.*
Як перемитий — *один к одному, один лучше другого.*

Як плав пливе — *валом валит.* Плав — *всякие предметы, плывущие по реке сплошным слоем.*
Як сіль на очі — *как бельмо в глазу.*
Як у прірву, до прірви — *как в бездонную бочку.*
Яка з того користь, який з того пожиток — *что в этом проку.*
Якби знаття — *кабы знать да ведать.*
Якось-то буде — *как-нибудь будет.*

журнал "Вітчизна" №9-10, 2009 р.

Юрій Завгородній **ВІДНАЙДЕНИЙ СКАРБ УКРАЇНСЬКОЇ ФРАЗЕОЛОГІЇ** *Один з невідомих словників*